

Gînduri de Iom Kipur

„Cine poate urca pe muntele Domnului?”

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

De patru mii de ani urcăm mereu. Avem în străfundurile sufletelor noastre sentimentul că, dacă ne-am opri, prăpastia istoriei ne-ar înghiți. Destinul iudaic se află sub semnul unei necontenite Alia-Ascensiuni. Cel dinții evreu — Avraham Haivri — și-a înțeles misiunea de-abia atunci cînd a dat umăre îndemnului dumnezeiesc *הבט-נא השמימה* „Priveste către cer” (Cartea Facerii, 15/5). De atunci privirile ne sînt îndreptate mereu în sus, scrutați necontenit spre înălțimi. Iacov-Israel statornicește drumul vieții sale, încă de la pornire, sub semnul aceluia simbolic vis al unei scări, care deși e cu picioarele pe pămînt, izbutește să atingă bolta cerească. Treptele ei sînt menite să înălțeze strădania omului spre perfecțiune, dorul său de a se apropia din ce în ce mai mult de Dumnezeu. De-l cauți pe Creator, călăuzește-te de statul profetului *שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה* „Ridicați-vă privirile spre culmi și veți vedea cine le-a creat pe toate acestea” (Ieșaihu, 40/26).

Evreul năzuiește spre piscuri. Din stîncă în stîncă, din creastă în creastă. Fiecare popas nu e un scop în sine, ci un mijloc, un start spre o nouă elavare. Itinerarul său istoric nu e orizontal, ci o necontenită verticală. De aceea, el e plin de trudă și suferință. De aceea se află pe cărările sale mări de sînge, hecatombe de martiri. Neîncetat el s-a alăturat celor care căutau progresul, mai binele, celor nemulțumiți cu vechi și care dibuiau cărările noului în viață.

În calendarul iudaic, această esențială trăsură a iudaismului e înălțată prin Șabat. La capătul celor șase zile de muncă, ziua de odihnă — cea dinții revendicare social-religioasă formulată de Moșe — a fost menită să fie ziua în care omul să se poată ridica deasupra nivelului cotidianului. În casa evreului, îmbrăcată în mantia festivă a Șabatului, vîlmășagul vieții amuțește, între un asfințit și celălalt. Ziua a șaptea devine astfel un popas sufletesc și spiritual, de unde perspectiva vieții este mai ușoară și înțelegerea ei e ridicată pe o treaptă mai înaltă. Fără Șabat nu s-ar fi putut concepe supraviețuirea

iudaismului. Parafrăzînd citatul talmudic *לי ואשמוך לך* „Păzește-mă și te voi păzi” (Talmud, tr. Baba Meja, 72/2), un mare gînditor a exclamat: „Mai mult decît au păzit evreii Șabatul, acesta i-a păzit pe dinșii”. Fără aripile pe care Șabatul le-a împănuit într-una evreului, în zborul său spre culmi, acesta ar fi dispărut de mult în negura vremurilor.

Iom Kipur ocupă în decursul întregului an locul Șabatului în săptămîna. El e *שבת שבת* „o zi unică în an”, deoarece anul are nevoie de o evadare din cotidian, la fel ca și săptămîna. Numai astfel putem înțelege sensul etic al definiției acestei zile de către textul biblic ca „Simbata Simbetelor”.

„Înveșmîntat în imaculata haină albă, simbol al giuluiului mortuar, al celui din urmă dintre veșmintele evreului, acesta sfărîmă pentru douăzeci și patru de ore toate lanțurile, cu care trupul încătușează sufletul, abandonînd toate chemările vieții și face un salt spre creasta pe care, aștept de nimerit, psalmistul o califică drept *הר ה'* „Muntele Domnului”.

De acolo, de pe piscurile triplei împăcări cu Dumnezeu, cu seamănușul său și cu sine însuși, omul face un tur de orizont, își rotește privirile de la ceea ce a fost, la ceea ce odată a fi, de la calea străbătută, la cea care-l așteaptă și poate face cu adevărat un *שפוט חשבון* bilanț sufletesc. Viața ar fi insuportabilă dacă n-ar fi altceva decît un șes anost, dacă ea n-ar însemna un permanent unuc.

Iom Kipur e un pisc al vieții. Pășind în mijlocul obștei, în lăcașul cel sfînt, să ne întrebăm, fiecare dintre noi, odată cu bardul iudaismului *ישראל זמיר* să ne întrebăm dacă într-adevăr am izbutit să escaladăm povînișul abrupt al patimilor și slăbiciunilor, dacă am reușit să dominăm eferul, deșertăciunea și să ajungem pe culmile serine, pe „muntele Domnului”, de unde să putem distinge adevăratele valori ale vieții, de unde să ne putem îndrepta privirile spre noi înălțimi, să ne putem apropia și mai mult de idealurile noastre, de Dumnezeu.

Roș Hașana 5731

Mesaje de felicitare

Cu prilejul anului nou 5731, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit și a adresat mesaje de felicitare unui mare număr de personalități și organizații evreiești, printre care menționăm:

Dr. Nahum Goldmann, președintele Congresului Mondial Evreiesc; Itzhak Nissim, Șef rabin al statului Israel; Shlomo Goren, Șef rabin Zahal — Israel; Dr. Imanuel Jacobovits, Șef rabinul Marii Britanii; Rabi Arthur Schneer, președintele organizației „Appeal for Conscience Foundation” din New York; Alderman Michael Fidler, președintele lui Board of Deputies of British Jews; Sam Haber, vice-președintele Joint-ului; dr. Jacob Kaplan, Șef rabinul Franței;

I. L. Levin, Șef rabinul comunității evreiești din Moscova; sir Israel Brodie, președintele Conferinței rabinilor europeni; Claude Kelman, președintele Conferinței comunităților evreiești din Europa; dr. Geza Seifert, președintele Federației comunităților evreiești din Ungaria; dr. Lavoslav Kadelburg, președintele Federației comunităților evreiești din Iugoslavia; ing. Frantisek Fuchs, președintele Federației comunităților evreiești din Cehoslovacia; Helmut Aris, președintele obștei din R.D.G.; dr. Akiba Eisenberg, Șef rabinul Austriei; Federația comunităților evreiești din Argentina; Hias-New York; dr. Gerhard Riegner, secretar general al Congresului Mondial Evreiesc etc.

Vizită protocolară

Cu prilejul anului nou 5731, Excelența Sa d. Rafael Ben-Șalom, ambasadorul statului Israel la București, a făcut în ziua 24 septembrie a.c. o vizită de felicitare Eminenței Sale d-lui dr. Moses Rosen, Șef rabin și președinte al Federației Comunităților Evreiești (M) din România. D-sa a fost însoțit de d. consilier Menahem Carmi. Au asistat conducătorii Federației și ai Comunității evreilor (M) din București.

Mulțumim pentru felicitările exprimate d-sale și Comunității evreiești din România, d. Șef rabin a urat la rîndul d-sale Excelenței Sale d-lui ambasador și întregului popor din Israel, un an bun și fericit, pace și prosperitate.

Vizita a decurs într-o atmosferă cordială.

Sunînd din Șofar

Gravură olandeză din secolul al XVI-lea

I AMIM NORAIM

Cele două zile de Roș Hașana și ziua de Iom Kipur sînt cunoscute sub denumirea de *lamim noraim*, Zilele înfricoșătoare. Așa sînt ele denumite în literatură și chiar în înșese rugăciunile și piutim, liturghia poetică sinagogală.

Este interesant de remarcat că noțiunea *lamim noraim* nu are o prea mare vechime. Zilele de Roș Hașana sînt denumite de Tora *lom terua* Zi de bucurăm, iar în Mișna, *lom hadin*, Ziua judecării.

Drumul de la noțiunea de *lom hadin* la *lamim noraim* nu e prea lung. Să încercăm, deci, să reconstituim cum a luat naștere această noțiune.

În Talmudul babilonean (tr. Roș Hașana, 32/2) citim: „Rabi Abahu a spus: „Îngerii s-au plîns: Doamne Dumnezeu! De ce nu Te laudă fiii lui Israel în zilele de Roș Hașana și Iom Kipur cu cîntece? Le-a răspuns Dumnezeu: Ar fi oare drept ca în momentul cînd stăpînului lumii să pe tronul său, aplecat asupra cârților deschise ale vieții și morții, fiii lui Israel să cînte?”

O altă frază, menită să simțim suflul atmoferiei de *lamim noraim*, o găsim în Mișna Tanhuma: „Ziua Domnului este mare și înfricoșată foarte și cine va putea sta împotriva ei” (Ioi, 2/11) — acest verset se referă la fiii lui Israel, cîntremurați de sunetul șofarului, care se pocîiesc pentru ca să fie găsiți nevinovați de Iom Kipur, cînd cărțile vieții și morții stau deschise umînd să fie semnate.”

În rugăciunea-piut a celebrului marit rabin Amnon din Mainz „Unetane tokel” (Să vestim puterea), Roș Hașana este denumită „Zi apîgă și înfricoșătoare”. În piut-seliha la rugăciunea de Minha dinainte de Roș Hașana, al cărui autor este unul dintre cei mai mari paitanim de rit așkenaz, rabinul Efraim Bar-lacob din Bonn (1131—1197) găsim următorul vers: „Eu sînt cel ce trezește aurora / Și nu aurora pe mine / În zilele înfricoșătoare teama mă cheamă / Teama de Ziua mare a judecării”. Aici apar zilele de Roș Hașana cu denumirea *lamim noraim*. Primul loc unde apare expresia *lamim noraim* este, deci, acest piut-seliha.

Mahanil, rabinul Iacob Ben Moșe Halevi Mullin (1355—1427) este primul dintre poskimi, autoritățile rabinice recunoscute, care a folosit expresia *lamim noraim*. A fost apoi urmat de rabinul Moșe Isenls (Rema), iar după aceea expresia a fost preluată de întreaga literatură halahică, hasidică și cea a sistemului musar (etică), devenind un bun al iudaismului întreg.

Scritori și poeți din toate timpurile și în toate limbile s-au preocupat de descrierea atmoferiei în perioada *lamim noraim* în uita evreiască. Acela însă care a consacrat un volum întreg de povestiri acestor zile cu totul deosebite a fost scriitorul ebraic Ș. I. Agnon, laureatul premiului Nobel pentru literatură. Unul din volumele sale este intitulat chiar „*lamim noraim*”. Extragem din acest volum povestirea de mai jos.

S-a împlinit că tacioul reb Aron Karlner a oficiat rugăciunea de dimineață de Roș Hașana. Rostind abia primul cuvînt al rugăciunii, „Hameleh”, a izbușit în plîns, nemai putînd continua. Fiind întrebat asupra cauzei

plînsului, tacioul a explicat: „Rostind cuvîntul „Hameleh” mi-am adus aminte de cele povestite de învățații noștri din Talmud (trat. Chimin, 56/1), cum rabi Iohanen ben Zakai, a fost dus din Ierusalim asediat peste linia frontului ca să negocieze cu romanii”. Sînd lla comandantul oștirilor romane — povestește Talmudul — rabinul Iohanen l-a salutat cu formula: Șalom aleha, hameleh! Șalom aleha, hameleh! Pace ție, împărate! La care comandantul roman Vespasian l-a mustrat: „Meriți să fii omorît din două motive. În primul rînd, nu sînt împărat; în al doilea, dacă sînt într-adevăr Meleh, împărat, de ce nu ai venit la mine pînă azi? Rostind primul cuvînt al rugăciunii, „Hameleh” — a explicat tacioul — am izbutit în plîns, reproșîndu-mi ide ce nu am venit pînă acum în fața Lui să cer iudulgență? De ce n-am făcut treșuva pînă acum?...”

S. POLAC

Dumnezeu prețuiește inima omului

Într-un sat trăia un țaran evreu care în fiecare an, de Roș Hașana și Iom Kipur, se ruga în sinagoga lui Baal Șem Tov. Acest țaran avea un băiat greu de cap, care nu numai că nu știa nici o rugăciune, dar n-a fost în stare să învețe măcar alfabetul. De aceea, țaranul nu l-a niciodată băiatul la oraș de sărbători, la sinagogă.

Cînd băiatul a împlinit 13 ani și a devenit Bar Mișva, tatăl său l-a luat la oraș de Iom Kipur, mai mult pentru a-l supraviețua ca nu cumva să mî-nince în ziua sfîntă.

Băiatul avea un fluier mic din care fluiera întotdeauna cînd păștea oile și juțai în cîmp. Plecînd la oraș și-a luat și fluierul, pe care l-a ascuns în buzunar, fără să spună tatălui.

Toată ziua de Iom Kipur băiatul a stat în sinagogă și a privit umor celălalt se roagă, el nefiînd în stare să spună nici o rugăciune.

La rugăciunea de Musaf, băiatul i-a spus tatălui:

— Am la mine fluierul și-mi vine să fluier...

Tatăl s-a speriat și s-a răstît la băiat:

— Să nu cumva să faci una ca asta! Băiatul s-a stăpînit din răspuse.

La rugăciunea de Minha, băiatul i-a spus din nou:

— Tată, lasă-mă să fluier!

Tatăl l-a mustrat din nou și l-a prevenit mai sever să nu fluiera. Să-i i-a fluierul n-a putut, căci în zilele sfînte nu e îngăduit să ai nimic asupra ta.

După rugăciunea de Minha, băiatul iar s-a rugat de tatăl lui să-l lase să fluiera măcar o singură dată.

Văzînd încăpățînarea băiatului, tatăl l-a întreb:

— Unde îți e fluierul?

(Continuare în pag. IV-a)

Maestrul Marcel Mihalovici

Cel de al V-lea Concurs și Festival internațional „George Enescu” ne-a adus ca oaspete al țării pe maestrul Marcel Mihalovici, autorul a peste 130 de compoziții muzicale, acela pe care muzicologul J. V. Pandulescu îl consideră ca „o figură de seamă a muzicii actuale europene”. Un critic muzical autorizat francez — Jacques Janin — scria următoarele cuvinte pline de tălc: „Muzica lui Mihalovici nu este decât una din acele numeroase încercări de a da formă spațiului”.

Vizitatorii — români și străini — care pășesc pragul muzeului „George Enescu”, înmănesc la loc de cinste pe panoul care indică numele laureaților „premiului național de compoziție George Enescu”, pe acela al maestrului Mihalovici, deținător al unei mențiuni onorifice (în anul 1919) și a două premii (1920 și 1925) ce poartă numele acestuia pe care Mihalovici îl considera „cîntoddeauna drept „un far luminos al muzicii”. Cred că ar fi suficient, în prezentarea personalității compozitorului Mihalovici, să amintim că prestigiul de care se bucură pe plan mondial s-a concretizat în colaborarea strălucită — în afara marilor muzicieni ai lumii contemporane — și cu SAMUEL BECKETT, scriitorul de mare prestigiu, laureat al Premiului Nobel, care i-a furnizat textul alt pentru partea vocală a celei de a V-a simfonii, dit și pentru opera „La dernière bande”.

Marcel Mihalovici s-a născut la București în anul 1898. A studiat vioana cu profesorul Bernfeld, „elementele teoretice le-am învățat singur”, — după cum declară el însuși, — apoi a avut ca dascăli pe DIMITRIE CUCUN, pentru armonie și pe ROBERT CREVIER, cu care a studiat contraponoul. La vârsta de 21 de ani pleacă la Paris, unde a devenit elevul marelui maestru VINCENT D'INDY, cu care a lucrat intens timp de 6 ani la vestita „Schola Cantorum”. La Paris fiind, Mihalovici a început să fie preocupat de noile curente apărute în muzică, cu accent asupra celor care au adoptat „forma revoluționară a quartet mărte”, fiind de asemenea influențat — în unele lucrări — de muzica de jazz, în special în ceea ce privește partea ritmică, amononă și chiar instrumentală, „a cărei dinamică influențează direct masele” (afirmația îi aparține). Activitatea sa pe acest tărâm s-a concretizat prin constituirea grupului „Ecole de Paris”. În ceea ce-l privește pe Mihalovici, muzica sa a păstrat evidente trăsături naționale, creația sa îmbinând „regulile artei clasice cu cele mai îndrăznețe inovații ale muzicii contemporane”. Cum mi-a declarat direct, chiar el însuși: „Folclorul românesc mi-a prilejuit motive de inspirație ca melodică și ritmică. Există armonii melodice românești ce creează o atmosferă aparte în producția mea, ca de pildă „Sonatina pentru oboi” și „Chindia pentru 13 suflători”, înregistrată pe disc de către casa „His Master's Voice”. În anul 1932, alături de un grup de compozitori între care amintim pe: Ibert, Honegger, Prokofiev, Harsany și alții, a pus bazele asociației denumite „Triton”, grupare ce a reprezentat o foarte interesantă mișcare în domeniul muzicii contemporane internaționale. Legat de activitatea din cadrul acestei mișcări, maestrul Mihalovici a declarat: „Eu unul, cîși fac parte din grupul înaintaș parizian „Triton”, contez ca român și aduc astfel un aport muzicii românești, pe care o consider ajunsă la un frumos punct de dezvoltare”. La această adevărată profesiune de credință să adăugăm și părerea unui muzicolog care arată că: „Marcel Mihalovici a rămas puternic legat de tot ceea ce reprezintă arta și viața românească”. Producția sa muzicală cuprinde aproape toate genurile de muzică: simfonică, orchestrală, pentru piano, de cameră, operă, ballete, vocală, pentru filme și radiofonică. Dintre acestea vom aminti doar principalele și anume: „Capriciu românesc”, prezentat publicului american de George Enescu în concertele dirijate peste ocean; „Cele 8 lucrări simfonice”, dintre care se remarcă Simfonia V-a în care, în partea vocală compozitorul a folosit un poem scris de SAMUEL BECKETT în anul 1948; „Fantezia pentru orchestră”, executată în prima audiere la „Festivalul Societății internaționale de muzică contemporană — Liège, 1930”; „Treizeci de sonate pentru oboi”, dintre care cel opus 52 și dedicat compozitorului Mihail Andricu, a fost executat în prima audiere la Paris în anul 1947, de către „Quartetul Pascal”. El a fost imprimat la noi pe „discul omagial „Electrodisc”, E.C.E. 0381, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani a compozitorului, în anul 1968; „Sonata pentru vioară și pian” opus 45, interpretată cu mare succes de MAX ROSTEL și pianista MONIQUE HAAS; „Sonatina pentru oboi și pian”, înregistrată pe disc „Columbia”; opera „Neînduplecatul Pluto”, din care a extras apoi „Cortegiul divinităților infernale”, scris în formă de Scherzo, lucrare executată în fața publicului românesc — în ianuarie 1931 — într-un concert la Ateneu, avînd la pupitură pe maestrul GEORGE ENESCU.

În compozițiile lui Mihalovici, muzica vocală mai este reprezentată în afară operelor prin lieduri, dintre care și joacă pe texte luate din poezii populare românești, al căror text a fost tradus chiar de compozitor în limba franceză. Dintre aceste compoziții menționăm

„Memorial”, titlu sub care a scris 5 „motete” pentru cor mixt a „cappella” și „Stanje” pentru voce și pian în care a transpus într-o reușită formă muzicală poeziile: „Călătorind”, „Sensuri” și „Ninge”. Aceste lieduri, în care textul și muzica se întrepătrund atât de perfect, prezintă o notă dominantă profund elegiacă; ele au fost înregistrate pe discul omagial „Electrodisc” (acestași care cuprind și „Quartetul No. 3” într-o execuție deosebit de muzicală a artistei poporului soprana ARTA FLORESCU, acompaniamentul la piano fiind susținut de MARTHA JOJA. Aceste „Stanje” ne îndovedesc că în lied pianul nu este un simplu instrument de acompaniament, ci unul care participă din plin la redarea ideilor exprimate de glasul omensc; de asemenea, cît adevăr se ascunde în cuvintele lui GEORGE ENESCU, cînd sub titlul „Gînd desprins” afirma: „Din îmbinarea cuvîntului și a muzicii s-au născut și se vor naște opere divine, nemuritoare”. Din muzica pentru film și cea radiofonică amintim „Divertismentul” și „Cascando”.

Pe lângă profesiunea de compozitor, maestrul Mihalovici, s-a preocupat și de aceea de dascăl al tinerelor generații de muzicieni, funcționînd timp de cîțiva ani în calitate de profesor la vestita „Schola Cantorum” din Paris, cînd a predat cursurile de „morfologie muzicală”, unde cu patru decenii în urmă se prenumăra printre elevii marelui pedagog D'INDY. Producția muzicală a lui Marcel Mihalovici a găsit apreciere și la foruri din afara țării noastre, obținînd în R. F. a

Germaniei — la Brunswick — premiul LOUIS SPOHR, iar în Statele Unite ale Americii a fost distins cu „Premiul Fundației Coplay”. În anul 1964 i se decernează titlul de membru corespondent al „Academiei de Arte frumoase” de pe lângă „Institutul Franței”.

Marile edituri muzicale ca și casele de discuri au renume mondial i-au imprimat compozițiile mai de seamă. Marele editor francez SALABERT, publicînd sub titlul „Ecole musicale roumaine” o culegere de lucrări reprezentative din producția muzicală a țării noastre, a ținut ca și Mihalovici să apară alături de iluștrii săi compatrioți: GEORGE ENESCU, MIHAIL JORA și, STAN GOLESTAN. Compozițiile lui Mihalovici au figurat și figurează încă în repertoriul unor interpreți de talie mondială, cîntre care notăm pe: George Enescu, Dinu Lipatti, Clara Haskil, Tibor Harsany, Nicole Henriot, Monique Haas etc. Muzica lui Mihalovici pune în valoare idei și material sonor adecvat epocii noastre, în care predomină motive deosebite de inspirate ca melodic și ritmică. Cum a declarat el însuși: „atonaționalitatea și polifonia cromatică radicală, ca elemente caracteristice muzicii contemporane îl preocupă, deși ascendența sa artistică o formează Beethoven, Brahms, Max Reger. Maestrii săi contemporani rămîn George Enescu și Béla Bartók. Marea lor lecție a fost purtată mai departe, prin folosirea folclorului în formule cu totul personale”. (Din prezentarea discului omagial).

Considerăm că cel mai frumos omagiu pe-l putem aduce creației muzicale a compatriotului nostru Marcel Mihalovici este să reproducem aceste păreri ale maestrului Mihail Jora: „Mihalovici este fără îndoială unul din cei mai talentați și productivi compozitori ai noștri... el și-a făurit un stil personal, pe cît de îndrăzneț pe atît de rafinat. Mihalovici își toarnă frumoasa lui sensibilitate muzicală în tipare ce par ciudate la întâia înfățișare, dar care pe măsura timpului se luminează și se întregesc”.

M. R.

ARTHUR KOLNIK LA 80 DE ANI

Cunoscutul artist plastic Arthur Kolnik a împlinit vârsta de 80 de ani. Originar din România, artistul s-a stabilit de mulți ani la Paris, unde și-a continuat cu succes activitatea creatoare. Printre realizările care l-au făcut cunoscut se numără ilustrațiile la fabulele lui Eliezer Steinbarg.

Din lirica idiș

Dora Teitelboim

PĂSTOR MĂ SIMT

Le las să pască. Iată-mă păstor
al zilelor, iubirilor ce vin.
Un lup se rezeși la miei, hain,
și-i sfîșie pe toți, necruțător.

Din miei albi, n-a mai rămas nimic
decît, amar, acest refren subțire.
Ispășă: mari regrete, o privire
înțepoșată-n lacrimi. O, ce frig!

Un vinător în codru strecurat,
în inimă și înțipse colții. Vîntul
mi-e de acum logodnic. Nopti de-a rîndul
cerșesc un dram de somn. Mă zbat. Mă bat.

Căci nopțile sînt rezeși; crînceni tauri.
Eu sînt arenă, matador tot eu,
și cad, și mă ridic, recad. Mereu
mă prinde lumea-n coarnele de aur.

Mi-e aurie carnea, spic în vară.
Pîingun-pînză înima mi-o stringe.
O însetată pală, fără singe.
Fîntina fără apă, solitară.

Le las să pască slobode. Păstor
mă simt acum, al zilelor ce vin.
Un lup se rezeși la miei, hain,
și-i sfîșie pe toți, necruțător.

În românește de VERONICA PORUMBACU

BARAJUL DIN MUNȚII BIHORULUI

În munții Bihorului, la 600 metri înălțime, se construiește un baraj înalt cît un bloc de 20 etaje și lung de 180 metri. Albia Leșului și-a părăsit albia milenară și înaintează acum printr-un tunel săpat în inima muntelui de constructori cu o bogată experiență.

Tunelul, lung de 300 de metri, a fost terminat cu o lună mai devreme. O dată cu acest s-au încheiat și lucrările din prima etapă. Acum se lucrează intens la construcția barajului, după încheierea căruia se va crea un lac de acumulare cu un volum de 26 milioane mc apă. În final, aici va fi acționată o microcentrală electrică, vor fi irigate peste 9 000 ha, se va regulariza debitul de apă al Crișului Repede. Totodată, se creează posibilități de alimentare uniformă cu apă a orasului Oradea.

„Marea” artificială din munții Bihorului va deveni și un important centru turistic. În apropierea barajului a început construcția unui hotel modern cu 360 de locuri și un restaurant cu specific bihorean. Se preconizează și construirea unor campuri și moteluri, pentru a crea condiții optime turiștilor veniți să admire frumusețile din acest colț de țară.

OBIECTIVE INDUSTRIALE ÎN CONSTRUCȚIE

Se lucrează în ritm intens la construcția unui modern combinat de industrializare a lemnului la Beșeu. În faza finală, combinatul va avea o capacitate de 114 000 tone plăci fibrolemnoase și 70 000 tone cherestea de foioase. Operațiile principale de prelucrare a masei lemnoase vor fi mecanizate și automatizate.

La Zalău se construiește o modernă filatură de bumbac. Ea va produce anual peste 4 000 tone fire cardate. Noua unitate va fi înzestrată cu mașini și utilaje de înaltă tehnicitate.

VAGONUL NUMĂRUL 60 000

Constructorii de vagoane arădeni au realizat cel de-al 60 000-lea vagon fizic. Pe 60 000 de vagoane, care străbat în lung și în lat arterele de oțel ale patriei și ale altor țări, unde sînt exportate, se află o plăcuță cu marca „U.V.A.”, o marcă al cărei prestigiu s-a cîștigat prin ani de muncă, hănicie, spirit inovator. Marca „U.V.A.” este binecunoscută și apreciată azi în U.R.S.S., Ungaria, Polonia, R. D. Germană, Iran, Grecia, Indonezia etc.

La Arad se fabrică în prezent circa 80 la sută din vagoanele produse în România. Nomenclatorul de fabricație s-a diversificat continuu, ajungînd la peste 60 de tipuri de vagoane, toate avînd caracteristici tehnico-funcționale la nivelul celor mai bune realizări similare din străinătate.

DUBLAREA LINIEI FERATE BUCUREȘTI—CONSTANȚA

Continuă într-un ritm intens lucrările de dublare a liniei ferate principale București-Constanța. În prezent, eforturile constructorilor feroviari sînt concentrate în zona podurilor dunărene de la Fetești-Cernavodă.

Gaonul-rabin Soloveicic despre conceptul iudaic de teșuva

Rabinul dr. Iosef B. Soloveicic

Teșuva...

Întorcere... pocăință... **Hodeș** ha-teșuva, luna pocăinței, este denumirea dată de literatura hasidică lunii Elul; Baal-teșuva, cel ce s-a pocăit, este o altă noțiune frecventă, de mare însemnătate, în viața noastră de cult; teșuva, teila, ufeclaa, pocăință, rugă și binefacere, sînt cele trei principii menite să hotărască în balanța zilelor de Roș Hașana și Iom Kipur.

Ce înseamnă, la omul urmei, cuvîntul teșuva? Care este însemnătatea sa etimologică exactă? Răspunde rabinul dr. Iosef-Beer Soloveicic, președintele Federației rabinilor din S.U.A. unul din mării învățați iudaici ai generației noastre.

CE ESTE TEȘUVA?

În Vechiul Testament găsim cuvîntul teșuva numai într-un singur sens: Teșuvat hașana, întorcerea anului, anul următor, adică perioada de un an, un norod al timpului (Cartea Șmuel II, 11/1; Regi I, 20/22; Cronici I, 20/1 etc.). În afară de această expresie, cuvîntul teșuva mai apare în Biblie o singură dată, în cartea Șmuel (I, 7/15—17), unde se povestește: „Astfel Șmuel a fost judecător peste Israel în toate zilele vieții lui. Și din an în an se ducea și dădea ocol prin Betel, Ghilgal și Mițpa, și judeca pe Israel în toate aceste locuri. Apoi se întorcea la Rama, căci intrînsa era casa lui și acolo judeca pe Israel. Și a olădit acolo un jertfelnic Domnului.” Și aici teșuva are sensul întregirii cercului, rîndului; după ce Șmuel a făcut înconjurul țării, s-a întors la Rama, unde-i era casa.

Teșuva este deci mîscarea în cerc. Se întâmplă ca cei care se află într-un cerc larg să creadă că se tot îndepărtează de punctul de plecare, dar de fapt ei se apropie din ce în ce mai mult de el. „Se întorcea la Rama”. Șmuel a umblat într-un cerc, din momentul

părăsirii Ramei pentru a înconjura Bet-Elul, Ghilgalul și Mițpa, era deja pe drumul înapoierii la Rama, fiindcă acolo a fost casa sa; acolo, în Ramataim Tofim, trăia mama sa Hana, acolo a copilărit și acolo era rădăcina sa. Deși conducător și judecător al poporului întreg, direcția tuturor plecărilor sale era una singură, casa sa. Deși aparținînd obștei întregi, cîși întreaga țară a fost casa sa, casa cea adevărată a rămas tot în altă parte, în Rama. Conducătorului nu-i este permis să se rupă complet de mediul vieții sale; chiar făcînd înconjurul țării întregi trebuie să se întoarcă acasă și acolo să ridice altarul Domnului. Fie omul cît de mare — nu poate să părăsească casa părintească. De acolo provin toate judecățile sale.

Iată bazele noțiunii de teșuva. Evreul ca individ, cu alți mai puțin obștea întreagă, nu se poate îndepărta și să se rupă complet de Dumnezeu. Nu se poate îndepărta în linie dreaptă de Dumnezeu, căci se află mereu într-un cerc, în procesul permanent al teșuvei pe drumul către sine însuși. „Cînd vei fi în strîmtoare și toate acestea vor da peste tine... te vei întoarce la Domnul Dumnezeul tău”. (Deuter. 4/30). Cercul poate fi oricît de larg, dar tot cerc rămîne. Obștea nu poate nicicum să se abată de la traseul cercului.

Uneori omului i se pare că a ajuns la Mițpa, dar mai devreme sau mai tîrziu e nevoit a face cale întoarsă. „Se întoarce la Rama, fiindcă acolo e casa sa”. Căci ghilgal (roată în ebraică) se învîrtește, este alungat din Ghilgal și din Mițpa — și atunci, vrînd-nevrînd se întoarce la Rama, acasă, acolo unde l-a crescut mama sa Hana, cu rugăciunile ei fierbinți, acolo unde a stat leaganul său, unde a auzit dințelele dulci de leagăn ale mamei sale.

„Apoi se întoarce la Rama...” Stația terminus a tuturor celor din cerc este punctul de plecare. Oriunde ai fi ajuns vine o zi cînd trebuie să te întorci acasă...

CELE DOUĂ CĂI

Este teșuva stîmpirea răului sau transformarea sa în bine? Înseamnă teșuva ștergerea trecutului păcătoș sau nu? Ce facem cu perioada vieții trăite înainte de teșuva?

Căile teșuvei sînt două, explică rabinul-gaon Soloveicic. Deși în rugăciunea „Selihot” spunem: „Ne-ai indicat drumul teșuvei” de fapt nu există un singur drum, ci două: — Un drum este cel al stîmpirii răului; cel de al doilea, îndreptarea răului, transformarea sa în bine.

Reș-Lakiș ne spune în Talmud (Tr. Yoma, 86/2): „Mare este teșuva, înocit păcatele comise cu preneguire se socotesc drept comise din neștiință”. La care urmează replica Talmudului: Același Reș-Lakiș ne spune doar într-un alt loc altfel: „Mare este teșuva, fiindcă transformă păcatele comise cu preneguire în merite”. Răspunde Talmudul: „Nu este nici o contradicție. Cînd teșuva se face din dragoste, păcatele comise cu preneguire se transformă în merite, iar teșuva făcută de frică le transformă numai în cele comise din neștiință”.

Se pune întrebarea: Care este rostul premiului acordat celui ce a păcătuit, înocit păcatele sale se transformă în merite? Ce l-a îndreptățit la acest premiu?

Ca să înțelegem cele două căi ale teșuvei, trebuie să ne oprim întru asupra principalei problematice a teșuvei, de care s-au preocupat mării noștri ghidători, printre care Saadia Gaon, Iona din Geruș, Bahia, rabinul Haim din Volojin și mulți alții.

Problematice teșuvei este legată de concepția iudaică despre timp în general și viața omului în particular. Rabi Iedaia Hapnini este autorul aforismului: „Trecutul nu mai este, viitorul încă nu este, iar prezentul e o cliptă”. După el, existența omului este egală cu zero, dacă e lipsită de sprijinul timpului. În realitate, însă, existența omului se manifestă prin următoarele două calități: 1) Memorizare și 2) privirea în viitor. Memoria răspunde la întrebarea omului: „Cine sînt eu?” Eu sînt cel ce am amintiri despre atîtea și atîtea sentimente, trăiri, bucurii și mîhniri. Așa cum Dumnezeu „ține minile faptele lumii din obștea veacurilor”, cum spunem în rugăciunea de Musaf în zilele de Roș Hașana, tot așa omul ține minile și trece în revistă trecutul consemnat în memoria sa. Natura omului este să se îndepărteze de trecut, dar periodic el se simte dator să-și aducă aminte, să scruteze trecutul, să pomenească situații și trăiri care în multe privințe nu au murit, ele continuînd să trăiască în sinea sa.

Pe de altă parte, cînd omul își pune întrebarea „Cine sînt eu?” răspunsul este „Eu sînt cutare care privesc spre viitor și sper. Eu sînt cel ce mă gîndesc la ziua de mîine, poimîine, săptămîna viitoare și anul viitor. La omul tînăr memoria e mai scurtă, privirea în viitor — mai mare. La cel bătrîn memoria e lungă și privirea în viitor mai scurtă, dar am-

bii sînt purtați de valurile timpului de la un anumit trecut cunoscut spre un viitor necunoscut. Prezentul servește amîndurora ca punte.

PĂCATELE TREBUIE UITATE SAU ȚINUTE

MINTE

Se naște întrebarea: cel ce a păcătuit și vine să se pocăiască, să facă teșuva pentru păcatele comise în trecut, (și nu există teșuva fără „părere de rău pentru trecut”) ce să facă cu acei ani ai păcatelor păstrați în memoria sa? Sînt cazuri cînd omul trăiește în păcat zece sau cincisprezece ani, există oameni care au venit să facă teșuva după șaptezeci de ani chiar. Ce să facă acești oameni atunci cînd trec în revistă anii trăiți în păcat? Acești ani reprezintă doar o parte din personalitatea lor, sînt „eul” lor intim. Să se identifice în continuare cu acești ani sau să ăreacă cu bugetele peste ei de pască nioi nu ar fi existat?

Se întâmplă uneori că omul „șterge” anumiți ani din viața sa. Este știut, de pildă, că deținutii înclînă să uite complet anii petrecuți în închisori. Ei îi șterg din trecutul lor. Dar, cînd omul șterge o parte din trecutul său, el cîntește o parte din existența sa, trecutul său se contractă și personalitatea sa cîvine mai mică. O asemenea „intervenție chirurgicală” nu e ușoară de loc, un om de 50 sau 60 de ani nu poate să șteargă pur și simplu o treime sau jumătate sau chiar trei sferturi din viața sa. Ce să facă, deci, cu această perioadă a vieții sale?

Această întrebare a fost dezbătută de mulți ghidători. Ea a fost mobilul care a făcut pe Nietzsche și Spinoza să neghe sensul teșuvei. Părerea lui Maimonide este: „Cel ce face teșuva trebuie să persiste în rugăciuni... să se îndepărteze mult de păcatul respectiv, să-și schimbe numele, parcă ar spune: eu sînt altul și nu sînt identic cu cel ce a comis păcatele”. Ceea ce înseamnă, practic, că un om de 70 de ani, făcînd teșuva, șterge întregul său trecut, devenind sub raport moral asemenea unui copil ce e un an... Am văzut asemenea pocăiți care au procedat în acest fel. Ce s-a întâmplat cu ei? Ei au devenit ciudați și străini pentru familiile și prietenii lor, pe care-i priveau ca pe niște oameni care aparțin altor epoci, unei epoci în care au comis păcatele și pe care au șters-o din conștiința lor. Odată cu ștergerea aceasta au dispărut sentimentele și trăirile legate de perioada păcatelor.

Patriarhul Abraham, de pildă, s-a rupt în întregime de trecutul său, a distrus toate firele ce-l legau de acel trecut. „Și-a schimbat numele, spunînd: Sînt altul”. Avea atunci vîrsta de 43 de ani. A renunțat la 43 de ani din viața sa. Viața lui Abraham în Toră începe numai cu stabilirea sa în Canaan, numai atunci „s-a născut” personalitatea lui Abraham-avreul.

Întrebarea dacă teșuva este o continuare sau o întrerupere, dacă menține trecutul sau îl anulează complet, depinde de felul teșuvei. Există o teșuva a continuității, care recunoaște trecutul și există teșuva al cărei scop este stîmpirea din rădăcină a răului din personalitatea omului. Există împrejurări în care singura ieșire este stîmpirea răului, cu rădăcină cu tot. Ștergerea numelui lui Amalek din Biblie nu este altceva decît stîmpirea din rădăcină a răului. De ce a procedat Dumnezeu în acest fel? Pentru că acest rău nu avea nici o perspectivă de a se îndrepta, singura soluție fiind absolută sa ștergere, ca răul să nu mai aibă o influență nefastă asupra binelui. La fel și la omul care se încăleptă există o teșuva care înseamnă întrerupere, toate păcatele și faptele rele se scufundă în abis, așa cum spune ipocritul: „Arunca-vei întru adîncul mării toate păcatele noastre”. (Mihai, 7/19). Împreună cu păcatele se scufundă în adîncimile mării atîția și atîția ani de păcate, zece sau douăzeci, sau treizeci din anii vieții omului.

Anii scufundați lasă în urmă un gol, dar omul ce s-a pocăit se bucură de bunătatea divină, caracterizată în rugăciunile noastre over al peșea, care trece peste păcat, îl ignorează, rupînd din firele timpului anii repudiați sau, cum spune profetul „zvrîlîți în adîncul mării”.

Iată dar că Dumnezeu apare cu un apărător, lăcombînd argumentul celui care vine cu întrebarea: Cum poate fi șters un lucru ce a existat? Într-acevăr, logica obișnuită respinge o asemenea posibilitate de a rupe o parte din conștiința omului, a o scoate din amintire. Nietzsche și Kant au și afirmat imposibilitatea aceasta. Iudaismul însă spune: O asemenea posibilitate există. Abraham a fost primul care ne-a demonstrat că acest lucru este posibil, că omul poate să înceapă

totul idin nou. Senzația unui asemenea baal-teșuva este însă limitată. Teșuva înseamnă întoarcere; dar unde anume? Credințioșul care adere sincer la acest principiu se întoarce la punctul de plecare, la locul în care a stat înainte de a fi pomit pe drumul păcatului, iar ce a fost între timp paică nioi nu ar fi existat. Căci Dumnezeu îi răsplătește teșuva cu iertarea păcatului.

Există oare și un alt drum al teșuvei, cu păstrarea trecutului și a amintirilor?

Da, mai există și un alt drum al teșuvei, îndreptarea răului și transformarea sa în bine, nu numai decît stîmpirea răului. O asemenea teșuva nu este condiționată de întrerupere, de ștergerea trecutului cu ale sale amintiri. Teșuva de acest fel dă omului posibilitatea să se identifice cu trecutul și totodată să fie un baal-teșuva. Oare nu se poruncește Toră: „De vei împresura vreme îndelungată o cetate... să nu strici pomii” (Deuter. 20/19)? Cu atît mai puțin e îngăduit să distrugi cu ușurință zece sau douăzeci de ani din viața omului. Ce să facă deci omul care se îndreaptă cu anii petrecuți în păcate? Pe de o parte, nu vrea să se identifice cu ei, dar nici să-i șteargă nu poate!

Cînd scopul este stîmpirea răului, atunci și anii trebuie complet distruiți, „aruncați în adîncul mării”. Dar există și un alt mod și anume îndreptarea răului, transformarea sa în bine. Teșuva de acest gen nu are menirea să-l transforme pe om într-un altul, cu alte cuvinte nu operează o absolută întrerupere între omul de azi și cel de ieri. Distrugerea trecutului nu este o necesitate absolută. Viitorul poate fi construit pe fundamentele trecutului — cum anume? Prin transformarea răului în bine. Dar cum poate fi răul transformat în bine, într-astfel ca să înceteze să mai fie rău? Cum poate păcatul de ieri să se transforme într-un bine al zilei de azi, fără ștergerea zilei de ieri?

Teșuva de acest gen pretinde omului să nu se întoarcă la punctul său de plecare, unde a stat inițial, ci îl înalță pe el o năzuință arzătoare să se apropie de Dumnezeu, să se urce pe înălțimile unor trepte la care nici nu s-a încumetat să vizeze înaintea căderii sale în păcat, cînd nu era înzestrat cu asemenea forță și curaj.

De unde asemenea forță?

Tăria păcatului, simțul de vinovăție și al rușinii de pe urma... sa se transformă la baal-teșuva într-o putere uriașă care îl ajută să se apropie de Dumnezeu. Anii păcatului se schimbă într-un impuls extraordinar. De aceea, păcatul nu trebuie uitat, șters; din contră, trebuie ținut minte. Amintirea păcatului cere celui îndreptat fapte și mai mari, și mai curajoase.

Reș-Lakiș a fost unul dintre cei mai cunoscuți baalei teșuva. A fost mîlar de drumul mare, dar înainte de a fi căzut în păcat se preocupase de învățatură. Rabi Iohanah l-a readus pe calea cea bună și — spune tradiția — după aceea s-a făcut mai mare învățat ca înainte. Se pune întrebarea: Cum de a devenit mai mare, căci în timpul cînd a fost tîlhar nu s-a preocupat, firește, de învățatură? Ce anume l-a făcut mai mare? Păcatul! Acel baal teșuva care știe să nu uite trecutul, ci, cîmpotrivă, să țină minte păcatele sale anterioare, cei sînt ca un impuls în noua sa viață — un asemenea om transformă păcatele în fapte bune.

Iată-ne ajunși la teza lui Reș-Lakiș, amintită la început. „Mare este teșuva, înocit păcatele comise cu preneguire se socotesc drept comise din neștiință”. Această teșuva șterge păcatele, dar nu face să înflorească, să fructifice ceva nou. Cele comise cu preneguire se socotesc ca fiind comise din neștiință, parcă nici nu ar fi existat. Se șterg și cu asta s-a încheiat. Dar cea de a doua teză a lui Reș-Lakiș „Mare este teșuva, ea transformă păcatele comise cu preneguire în merite” se referă la teșuva de genul transformării răului în bine. O teșuva de acest gen îl stimulează pe om să îndeplinească poruncile cu mai multă energie și înălțare decît înainte de păcat, să învețe cu și mai multă râvnă dedit înainte de săvîșirea păcatelor. Datorită unei teșuva de acest gen, autorul tezelor de mai sus s-a învrednicit să devină prieten cu un om ca rabi Iohanah, căpetenia amonaiților paleștineni, deoarece răul comis de el a știut să-l transforme în bine.

Teșuva de acest gen, teșuva din dragoste transformă păcatele comise cu preneguire în merite. La teșuva din dragoste îndreptarea merge pas cu pas cu dragostea, ambele îl atrag pe om spre Dumnezeu, spre înălțimi.

Aceasta este forma elevată de teșuva, despre care învățații Talmudului au spus: „Mare este teșuva și înaltă, ajungînd pînă în fața tronului lui Dumnezeu!” (Tr.: Yoma, 86/1).

Preluat de ȘALOM AVI-ESTER

Prelegeri la Talmud Tora

Au reînceput cursurile la Talmud Tora din București.

În seara zilei de 15 septembrie a.c. d. Victor Rusu, prim-redactor al „Reviștei cultului mozaic” a ținut prelegerea despre „Profetul Ișaiahu”.

La 23 septembrie Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a conferențiat despre „Iohanan ben Zakai”.

Cursurile de Talmud Tora au loc săptămânal, miercuri seara, la templul coral.

De asemenea, în fiecare duminică dimineața, la ora 9, Eminența Sa ține o prelegere din Tanah / Biblie I, cu explicarea principalelor rugăciuni și tradiții mozaice.

La cursul talmudic „Chevra Șass”

Sîmbătă, 26 septembrie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a predat cursul talmudic la „Chevra Șass” din București făcînd un *Syum* încheiere festivă / a tractatului Taanit, în memoria părintelui d-sale, ga-

onul rabin Abraham Leib Rosen, al cărui *iahrzeit* este în cea de-a doua zi de Roș Hașana.

Cu acest prilej, Eminența Sa a oferit o masă de Șalos Seudot la sinagoga „A. B. Zissu”.

Dr. David Moșe Galano la 90 de ani

La 21 septembrie a.c. obște evreilor din Craiova l-a sărbătorit pe d. dr. David Moșe Galano, cu prilejul împlinirii vârstei de 90 de ani.

Descendent al unei respectate familii de evrei sefarzi, care și-au durat căminul pe aceste meleaguri ospitaliere, dr. David Moșe Galano este o figură venerabilă nu numai a obștei craiovene, ci a întregii colectivități sefarde din România. Medic de profesie, domnia sa și-a câștigat, în decursul unei vieți bogate în înfăptuiri, dragostea și prețuirea semenilor. Paralel cu activitatea profesională, dr. Galano a desfășurat o muncă binecuvîntată pe ogorul obștesc. Mulți ani

domnia sa a fost vice-președinte al comunității sefarde și prim curator al templului. A lucrat, cu admirabile rezultate, pe tărîmul educației vîrstelor obștei, iar în prezent îndeplinește funcția sacră de oficiant (*hazan*) și lector (*baal-kore*) al templului sefarde din Craiova.

Ne alăturăm și noi familiei, prietenilor și coreligionarilor craioveni, adresînd veneratului sărbătorit, odată cu felicitările noastre sincere, urarea tradițională: *Ișar kohaha!* Dumnezeu să sporească puterile voastre, să vă bucurați încă mulți ani de aici înainte de sănătate și putere de muncă! AD MEA VEESRIM!

O activitate binecuvîntată

Recent, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit din partea c-lui Mihail Landau, președintele Comitetului Israelian pentru ajutorarea sinistratilor din România, o amplă relatare a rezultatelor obținute de acest comitet.

În introducere se arată că vătatea distrugerilor și suferințelor pricinuite de calamitățile naturale ce s-au abătut în luna mai a.c. asupra unor regiuni întinse din România a avut un ecou puternic în simțul populației din Israel.

Statul Israel a fost între primele țări care a mobilizat ajutoarele sale sub diferite forme, ca: trimiterea de medicamente, lapte praf, ru-fărie de pat, luînd imediat inițiativa de a înființa un comitet public pentru ajutorarea sinistratilor. Din acest comitet au făcut parte personalități proeminente, în frunte cu regentatul I. Barzilai, ministrul sănătății, Mihail Landau, directorul general al lui „Mifal ha-pais” (loteria națională), deputatul Itzhak Korn, pictorul Reuven Rubin ș.a.

Apelul pentru stingerea de ajutoare a avut un ecou puternic în decurs de 3 săptămîni au fost stîrșite de comitate în 34 de localități din țară circa 20 tone de îmbrăcăminte, care după sortare și selecționare au fost trimise cu ajutorul Ambasadei României în Israel Comitetului Crucii Roșii din București, prin avioanele „El-Al” sau „Tarom”, conținînd în 1000 saci de nylon donațiunea poporului israelian sinistratilor din România. Această acțiune a fost făcută cu dragoste și entuziasm. Ziarul „Viața noastră”, care apare în limba română, a inițiat o colecție populară, realizînd suma de 16.000 lire.

Ajutorul în bani și materiale a venit și pe adresa ambasadei române din Israel. Donația comitetului a fost să trimită în România, în afară de acest ajutor binecuvîntat, dat de multe organisme, și 2-3 foluri de ajutoare speciale, caracteristice Israelului. Ținînd se-

ma că de pe urma calamităților naturale din România zeci de mii de capete de vite au pierit, Comitetul public s-a adresat asociației crescătorilor de vite de pe lângă Sohnut, cu rugămintea să selecționeze, pe contul comitetului, 36 juncane de rasă în gestație și un taur de rasă, ca femina pe care guvernul român a hotărît s-o înființeze în Banat să ajute la creșterea din nou a unor vite de rasă superioară. În acest scop, asociația a pus la dispoziție planuri pentru construirea de clădiri și grajduri potrivite, bazată pe încălzire în timp de iarnă.

Pentru asigurarea creșterii unei noi generații de păsări de rasă Leghorn, vor fi trimise în septembrie peste 3.000 de pui.

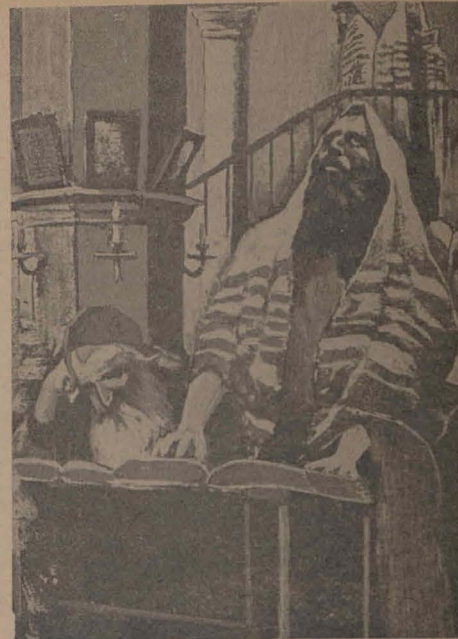
Ștînd că o parte a rețelei electrice din România a fost distrusă în urma calamităților naturale abătute asupra țării, s-a procurat de la „Societatea de cabluri și fire electrice” — Haifa o mare cantitate de materiale, sîmne și cabluri pentru restabilirea parțială a rețelei electrice. Materialele procurate, și anume 5 tone energetice și 15,5 tone sîrmă electro-magnetică au fost trimise din portul Haifa.

Valoarea în bani a ajutoarelor trimise se ridică la circa 900.000 lire israeliene.

De la cancelaria d-lui Șef rabin

Cancelaria Eminenței Sale c-lui Șef rabin dr. Moses Rosen comunică tuturor solicitanților de ajutoare că cererile acestora unează a fi îndreptate numai către comunitățile evreiești în raza cărora domiciliază sau către secția de asistență a Federației Comunităților Evreiești (M), București, str. Dimitrie Racoviță nr. 8.

Eminența Sa se ocupă numai de rezolvarea problemelor generale legate de activitatea acestei secțiuni, însă nu de aceea a cererilor individuale, pentru care există comisii speciale.

Rostind cu evlavie cuvintele străvechilor rugăciuni.

(pictură)

GÎNDURI DE IOM KIPUR

Dumnezeu i-a vorbit lui Moșe și i-a spus: Mai cu seamă în ziua a zecea din această lună a șaptea, este Ziua Is-pășirii; în ea să țineli o adunare în slîntul lăcaș și să înfrînăți cu post sufletele voastre și să aduceți Domnului jertfe arse în loc.

Și orice fel de muncă s-o lăsați la o parte în ziua aceasta, fiindcă este ziua de ispășire, întru care se acopîr păcatele voastre în fața Domnului Dumnezeului vostru.

Iar oricine nu se va înfrîna cu post în ziua aceea să se stîrpească din poporul lui.

Și pe oricine va lucra ceva în ziua aceea îl voi pierde din poporul lui.

Să nu vă îndeletniciți cu nici un fel de muncă; aceasta să vă fie pravilă veșnică, în neam de neamul vostru și în toate sălășurile voastre.

Să fie pentru voi Șabat al Șabaturilor și să înfrînăți cu post sufletele voastre, în ziua a noua a lunii, de seara pînă a doua zi seara, să țineli cu strînicie acest mare Șabat.

PREGĂTIREA PENTRU TEȘUVA (CAINȚA)

Și a privit Dumnezeu la toate cite le făcuse și iată erau bune foarte. (Facerea, I, 31).

Despre ce este vorba? — Despre puterea binelui — despre puterea răului. (Micăș Raba).

Omul capătă aceste două puteri de la Dumnezeu. Ele sînt necesare și omul n-ar mai fi om dacă i-ar lipsi una din aceste două puteri. Puterea răului îi este necesară omului așa cum plămăda este necesară aluatului. Această putere îl înboldoeste și-l îndeamnă să facă o faptă, să înfrîntuiește o intenție. Ambibiția noastră ne împinge adesea să facem un lucru care poate să ne ducă spre slavă. Pizma și ura, dorința, pofta zgîndăresc dragostea noastră de sine și dau un înbold, deși searbăd, întregii noastre ființe. Puterea binelui ne este indispensabilă, căci ea este aceea care ne dă noțiunea de bine, ea ne învață ceea ce este plăcut, avantajos și folositor. Puterea aceasta frînează elanul celestăle și poate să-i imprimă o dreaptă îndrumare. În noi se dă o luptă permanentă. Se manifestă o rivalitate între bine și rău: aici pacea ar fi fatală.

Fiecare dintre faptele noastre este un aliaj de bine și de rău. Fapta bună conține o anumită doză de rău, căci ea este rezultatul acestei lupte lăuntrice. Deși înfrînt, răul a luptat și fără îndoială că a lăsat o parte din puterea sa în această faptă. Același lucru se întîmplă și cu fapta rea, în care cu siguranță că puterea binelui și-a lăsat amprenta.

Nu este un om drept pe pămînt care să facă binele și să nu păcătuiască. (Ecleziastul, VII, 20).

Cea mai pură dintre faptele noastre, ca și cea mai pură dintre monede, conține o anumită cantitate de aliaj. Îndrăgim retele pe care le avem pu pot să fie niciodată stîrșite din sufletul nostru. Ele se strecoară pînă și în faptele noastre bune, căci este cu neputință să faci binele fără a păcătui, adică fără ca să se strecoare în el un pic de rău.

La fel cum Dumnezeu umple întregul univers, tot astfel sufletul umple întregul corp. După cum Dumnezeu vede și nu este văzut, la fel și sufletul vede și nu este văzut. După cum Dumnezeu hrănește întregul univers, la fel și sufletul hrănește întregul corp. Așa cum

este Dumnezeu pur, tot astfel și sufletul este pur. După cum Dumnezeu sălășluiește în cea mai adîncă taină, la fel și sufletul sălășluiește în cea mai adîncă taină. (Berohot, 10.A.)

Sufletul reprezintă ceea ce este mai frumos, mai divin pe pămînt și în om; el li înalță pe om de la instinctul animalic la conștiința umană. Sufletul este ceea ce există mai pur și mai sfînt în om. Sufletul este întotdeauna liber chiar atunci cînd trupul este înălțuit. Sufletul este năzuința spre tot ceea ce este frumos.

Omul îmbină în el o slăbiciune extremă și o mare putere. Prin corpul său el este muritor, aparține neantului. A fost luat din pămînt și se va întoarce în pămînt. Prin sufletul său, care este partea sa înălțătoare, el are unele asemănări cu Dumnezeu. O legătură misterioasă leagă corpul de suflet. Sufletul trebuie să domine corpul și să-l călăuzească. Adesea, în loc să-l domine, sufletul merge alături de corp. Atunci sufletul ne atrage spre Dumnezeu, iar corpul ne trîște spre animal. Această unire a materiei și a spiritului menține în făptura noastră o luptă permanentă între poftile noastre grosolane și facultățile noastre morale.

Ceea ce animă sufletul adesea nu este simțul de corp. Acesta este un semn că firele care leagă corpul de suflet s-au deslăcut. Omul este pămădit din țîrîna și însușit de suflarea lui Dumnezeu. Sufletul este suflarea lui Dumnezeu, iar corpul este țîrîna.

În univers există diferite lucruri care nu se adresează decât sufletului. Legile divine sînt legile sufletului. Sufletul nostru înțelege toate legile Torei, el simte adevărul lor și-i soarbe hrană din ele. Multe din aceste legi nu pot fi înțelese de corpul nostru, dar ele alcătuiesc substanțele cu care se hrănește sufletul nostru. Dacă respectăm legile divine, sufletul nostru va fi sănătos, el va avea puterea să dea corpului nostru această suflare a lui Dumnezeu de care are atîta nevoie: această suflare a lui Dumnezeu ne dă puterea morală de a trăi.

Pe muntele Sinai, tot poporul a răspuns într-un singur glas: tot ce a spus Dumnezeu vom face. Vom face, pentru că a spus Dumnezeu. Noi nu cunoaștem încă aceste legi, încă nu le-am auzit, dar le vom respecta. Cu siguranță că nu omul vorbea atunci, ci sufletul său, sufletul unui întreg popor care vorbea. Sufletul călăuzește pe om și-i dicta datoria sa. Legăturile care uneau corpul și sufletul erau foarte strînse. Poporul nostru era domn să primească această lege divină. Mult mai tîrziu aceste legături s-au deslăcut, corpul a câștigat teren și sufletul a fost silit să tacă. Și atunci templul a fost distrus.

O, de-ar fi vreun înțelept care să înțeleagă și să înlocuiască ceea ce i-a grăit gura Domnului: țara va fi nimicită, pămîntul în pustietate și nimeni n-o va mai străbate! — Atunci Domnul a zis: „Fiindcă au părăsit legea mea pe care eu le-am dat-o.” (Ieremiahu, IX, 11—12).

Dumnezeu trebuia să spună, nimeni nu știa, căci pentru oameni legea nu era abandonată. Ei studiau Tora, o aplicau în practică și cu toate acestea, pentru Dumnezeu ea era părăsită. Care este omul cîstul de înțelept pentru a-l înțelege? Sufletul se desprinsese de corp. Corpul punea legea în practică, dar sufletul nu mai participa la aceasta.

ȘMEMORARE

S-au împlinit 10 ani de la moartea lui Avram Herzog, fost secretar general al templului coral din București.

Cu acest prilej, în ziua de 13 septembrie a.c., un requiem a fost oficiat la monumentul său din cimitirul Filantropia. A asistat Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Rudele și prietenii defunctului au fost de față.

Rudolf Rocker, idișist german

Profesorul Rocker, în cantea sa intitulată „Curiozități ale literaturii idiș”, include prin te curiozități pe „Rudolf Rocker, un radical german, care a trăit cea mai mare parte a vieții sale în Anglia, a editat „Arbeter Freint” și „Germinal”, două reviste în limba idiș, și și-a consacrat aproape tot timpul ținând conferințe și scriind în limba idiș”. Linder, succesorul său la conducerea revistei „Arbeter Freint”, l-a numit „un fenomen uimitor în viața evreiască, un catolic german, care timp de 60 de ani și-a consacrat viața muncitorilor evrei, precum și limbii și literaturii idiș”. În antologia mea de eseuri în limba idiș „Felul în care gândim”, l-am inclus pe Rocker, singurul neevreu din colecție. Am explicat însă: „Rocker a trăit în mijlocul muncitorilor evrei ca unul de-ai lor, s-a căsătorit cu o evreică și s-a identificat cu viața evreiască”. „Nu m-a deranjat niciodată — spunea el — că eram luat drept evreu”. El și-a însușit viața evreiască în mijlocul căreia a trăit și la formarea căreia a contribuit prin literatura idiș”. El nu a adoptat iudaismul, dar îi înțelegea mai bine decât mulți radicali evrei.

El nu a fost nici primul și nici singurul neevreu care a cunoscut limba idiș. În „Curiozitățile” sale, Rocker ne amintește că Johann Buxtorf, care a trăit în secolul al XVI-lea, „cel mai mare ebraist neevreu al tuturor timpurilor”, a inclus un capitol despre limba idiș în al său „Thesaurus”, publicat în limba latină. El menționează un număr de alți învățați creștini care cunoșteau limba idiș, ca „Johannes Boeseinstein (1514), Sebastian Muenster (1523) și foarte antisemitul Schudt (1664—1718)”.

La unii dintre ei — cum este cazul lui Buxtorf — interesul pentru limba idiș a izvorât dintr-un „zel polemic împotriva iudaismului și din dorința de a-i converti pe evrei la creștinism”. Idișul, prin urmare, era un mijloc de a-i aborda pe evrei. Buxtorf însă a fost un erudit în limba ebraică și în scrierile rabbinice și, după cum afirmă Zalman Reisen în al său „Lexicon al literaturii idiș”, a fost „unul dintre primii filologi care s-au consacrat cercetării limbii idiș”.

Am cunoscut un diplomat străin la Londra care vorbea bine idiș. Tatăl lui fusese magistrat într-un orașel locuit de foarte mulți evrei, iar în copilărie tovarășii săi de joacă au fost majoritatea evrei. În Whitechapel am întâlnit mai mulți polițiști care vorbeau limba idiș. Profesorul Jopson, profesor de filologie comparată la Londra și Cambridge, cunoștea limbile ebraică și idiș și, de asemenea, limba ladino, în care a tradus povestirea „Israel”, inclusă în antologia mea.

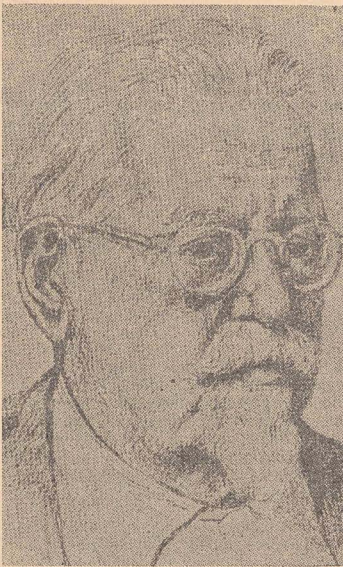
Am cunoscut-o pe Helena Frank, o nepoată a ducelui de Westminster (al cărei tată era evreu) și care a fost crescută în religia creștină; ea a fost una dintre primii traducători ai literaturii idiș în limba engleză. La tradus de asemenea pe Bialik și pe alți scriitori de limbă ebraică. Este menționată în Anuarul evreiesc ca „traducătoare a unor lucrări din limba idiș”, precum și în Lexiconul lui Reisen și în „Curiozitățile” lui Rocker.

Rocker ne arată că „ce la începutul secolului al XVI-lea, mai mult de o sută de învățați neevrei au publicat studii asupra limbii și literaturii idiș”. El menționează că „primul manual și crestomație idiș a fost opera vestitului orientalist Johann Christof Wagenseil (1633—1705), probabil cel mai erudit om al epocii sale”.

Printre curiozitățile sale, Rocker menționează că „Goethe (după cum se arată în a sa „Dichtung und Wahrheit”) a învățat să scrie idiș în adolescență”.

Poate că Wagenseil a fost omul cel mai erudit al epocii sale, dar Zalman Reisen în al său Lexicon idiș afirmă că „din punct de vedere gramatical, lucrarea sa nu prezintă nici o valoare. Opiniile sale despre limba idiș sînt complet eronate”.

Printre numeroasele personalități neevreiești citate de Rocker că s-au „specializat în limba idiș”, o figură proeminentă este aceea a profesorului Hermann Strack (1848—1922) de la Universitatea din Berlin, cea mai remarcabilă autoritate creștină din Germania perioadei prenaziste în materie de literatură talmudică și rabinică, care a jucat un rol important în respingerea diferitelor calomnii pe seama evreilor, prezentînd argumente fundamentate științific și etic.

Rudolf Rocker

Rocker a venit la Londra în 1895 ca tînăr refugiat politic din Germania lui Bismarck. Aici a venit în contact cu evreii, îndosebit cu muncitorii evrei din Whitechapel. Solicitat să preia conducerea ziarului lor, Arbeter Freint, s-a simțit în mare încurcatură, deoarece nu cunoștea literale ebraice cu care se scria în idiș.

„M-am confundat, spunea el, într-o viață nouă, cu oameni noi și o limbă nouă. „Dar el s-a adaptat perfect acesteia vieți. A învățat limba idiș atât de bine, încît un ziar idiș din New York scria despre el: „Rocker a fost unul dintre aceia care au contribuit la începuturile literaturii idiș moderne, a fost unul din creatorii ei”.

Rocker nu a uitat niciodată că el a venit la evrei ca un german din Germania, „de la un popor care timp de doisprezece ani a îndurat infernul celui de-al treilea Reich,

care a împins omenirea în război și a sacrificat o stinge rece șase milioane de evrei rașismului lor iclement asumîndu-și astfel o vină care nu va putea fi niciodată ientată”.

Sir Herbert Read a scris despre Rocker: „Unicul interes pe care-l prezintă este acela că el, un așa-zis arian, a putut să se identifice cu muncitorii evrei, să învețe limba lor și să devină unul din cei mai iubii povăstitori ai lor”.

Spre sfîrșitul vieții sale (a murit la New York în 1958, la vîrsta de 85 de ani), el mi-a scris: „Nu mi-am risipit anii și asta-mi dă un sentiment bun. Și deși nu mai sînt în stare să fac ceea ce am realizat în anii de aur ai tineretii noastre, îmi continui totuși activitatea literară, îmi mai păstrez memoria intactă, o mare binecuvîntare, pentru care sînt recunoscător. Îmi amintesc anii numeroși petrecuți în Whitechapel, oînd am lucrat și am trăit cu ei pentru muncitorii evrei. Ei îmi erau devotați, fiindcă vedeau că le eram devotați lor, fiindcă lucram oot la cot cu ei ca unul de-ai lor. Au fost cei mai buni ani ai vieții mele”.

JOSEPH LEFTWICH

MOZAIC DIN SECOLUL AL IV-LEA

Fragmente dintr-un mozaic ce a împodobit o sinagogă antică au fost scoase la iveală cu prilejul unor săpături efectuate în ultimul timp în apropiere de localitatea Beth-Saan. Este vorba de o inscripție arameică transcrisă cu caractere ebraice și înconjurată de imaginea unor animale fabuloase, specifice artei orientului antic. Arheologii sînt îndreptățiți să se afle în fața unui prețios vestigiu care atestă existența unei așezări evreiești pe aceste locuri prin secolul IV sau V al erei noastre.

Cînd s-au stabilit primii evrei sefarzi în Țările Române?

Istoria evreilor spanioli consemnează — după alungarea lor cîn Peninsula Iberică — o perioadă caracterizată prin întărirea așezărilor din bazinul central și răsăritean al Mării Mediterane (secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea). Începînd din secolul al XV-lea, evreii spanioli, alungați din țara lor de origine, își caută un refugiu în țările cu regim mai tolerant, din sudul și sud-estul Europei. O parte a lor se stabilește în Țările de Jos, altă parte va pomi ceva mai tîrziu spre pămînturile nou descoperite din America. Marea lor majoritate s-a îndreptat însă spre sudul Italiei și spre Peninsula Balcanică, unde a înflorit resturile vechilor comunități ale evreilor bizantini („romaim”) și le-a asimilat cu ajutorul culturii sefarde superioare. Regiunea Peninsulai Balcanice fiind situată la intersecția principalelor drumuri omeoiale ale Europei, i-a atras pe evrei spanioli spre o stabilire definitivă, aceștia întemeind în principalele orașe comunități cu instituții bine organizate (spre exemplu tribunalele rabbinice de la Nicopol și Rusiuc), iar în alte localități, mai depărtate geografic de noul centru, cel puțin factorii (antreprenorii) de mîrfuri.

Documentele epocii consemnează apariția evreilor spanioli în Muntenia, încă din anul 1496. În oronica latină a lui Bonifacius „Rerum Hungariches”, apărută în 1586, la pagina 718 se menționează faptul că evreii spanioli au găsit refugiu și în Muntenia: „Muntenia a fost în Orient principal azil al evreilor spanioli, unde ei erau nevoiți a se opri cu voie sau fără voie, ne mai puțin trec înaintea spre nord...” (Fragmentul a fost tradus și publicat în limba română la 1910 de I. B. Brodner, în lucrarea „Chestiunea Israelitelor români”, Partea I-a, p. 100).

Un studiu — rămas fragmentar — despre „Evreii spanioli în România” a fost întreprins de către istoricul Wilhelm Schwartzfeld. Cercetările sale au fost orientate spre problema originii sefarzilor în Țările Române, pe baza cîșpitărilor și interpretărilor de documente inedite din arhive și de inscripții funerare. Totodată, el a scos în evidență prețuirea de oare s-au bucurat unii sefarzi la curțile domnitorilor români.

Un fragment din studiul lui Wilhelm Schwartzfeld a fost reprodus, la un an după moartea acestuia, în ziarul „Egalitatea” din anul 1895. Materialul prezintă importanța prin informațiile istorice pe care le furnizează, referitor la perioadele mai vechi ale stabilirii evreilor spanioli în Țările Române: „Evreii spanioli influenți ne întîmpină în Ță-

rile Dunărene din timpuri vechi. Ca mărturie de însemnătatea lor politică și socială ne stau la dispoziție documentele inedite, găsite în Arhivele străinătății, precum și inscripțiile momintale, în număr restrîns. Ei nu erau numai medici iscusii, ci și oameni versăți în diferitele ramuri de omîstîrți, șiau a conduce treburile politice ale diverselor state și ca diplomați iscusii se amestecau în politica externă. Și aici în țara evreilor spanioli își afirmară rolul lor politic, indirect sau chiar direct, fiind sfetnici ai domnitorilor români. Medicul Solomon ben Anavi din secolul al XVI-lea, ce fu chemat în lași din Teman, era un bărbat versat în multe științe. Medicul Cohen, medicul personal al domnitorului Vasile Lupu, unul cîn întîmii casei sale... Medicul Fonosea, sfetnicul lui Nicolae Mavrocordat, iar Iosef Cuneany, după inscripțiunea momintală, era bărbat destept și inteligent, un medic iscusit. Toți aceștia erau medici spanioli, de o mare însemnătate”. (Publicat în ziarul „Egalitatea”, București, VI, (1895), Nr. 8, februarie 24, p. 60).

Documentele epocii menționează la începutul secolului al XIX-lea „o jălbă a locuitorilor evrei (spanioli)”, adresată domnitorului Ioan Vodă Caragea, prin care aceștia solicită domniei aprobarea clădirii unei sinagogi, pentru exericitarea cultului lor. Pînă atunci, ei dispuneau de o casă închisă pentru rugăciune, situată în Mahalaua Popescuului. (Conform Dr. M. A. Halevy. Comunitățile evreilor din lași și București. Tom. I. Pînă la 1821, București, Institutul de istorie evreo-română, 1931). Stabilitatea în Muntenia a citiva zeci de emigranți spanioli cîn Turcia, i-a determinat să înființeze la 1811 o „Confrerie Saoră” deosebită, iar, după citiva ani, în 1818, Ioan Vodă Caragea permite construirea sinagogii pe locul cumpănat de evreii Gabriel Cohen și Manou Alșeh.

Raportul adresat domniei pentru obținerea aprobării clădirii sinagogii spanioli din București se află reprodus în tomul X A din „Istoria Românilor” a lui V. A. Urechia, București, 1900: „După luminata poruncă a Mîinii Tale, ce ni se dă la această alăturată jălbă a locuitorilor evrei de aici, după venim a cercat multe discoli și pagube; acum la mezat au cumpărat un loc domnic lîngă Dimbovița, netrebuincios altora, să facă în fața case pentru secerarea săracilor, și în dos sinagogă, rugînd milostivirea Mîinii Tale a avea această voie să ne supe de către cine-vași; am mers și înșine în acest loc ce este în Mahalaua Popescuului și întîrînd în

cercetare mai înții ne încredințăm dintr-o a-naloră a Stănoșiei care s-a întîrit de Măria Ta la trecutul April 10, că locul acesta de la mezat l-au cumpărat Gavriel Coen și Manou Alșeh Ovrei... vreo Sf. biseaică aproape de acest loc al lor nu este, și peste acestea jefitori ovrei s-au făgăduit înaintea noastră, că vor înconjura acest loc cu un zid înalt. Deci, fiind că la nimeni nu poate aduce supănare facerea sinagogii pe locul lor, ce l-au cumpărat de la sultan-meazt, găsîm cu oale să aibă această voie, iar hotărîrea cea desăvîrșită, rămîne a se face de către Măria Ta...”

În anul 1819, sinagogă spaniolă cîn București era ridicată. Probabil că din cauza distrugerii suferite, a fost necesară readucerea ei în anul 1853. Cercetarea presei epocii ne-a dus la descoperirea unui material — rămas pînă acum inedit — care cuprinde „Orația făcută de Rabinul Israelitelor Spanioli, Domnii Conorti, cu ocazia inaugurării Templului celui mai mare spaniolesc din București, la 1 mai 1853”:

„Tie Doamne Mănirea, și eroismul, și frumusețea, și tăria, și emititatea, și gloria Cerurilor și a pămîntului.

Tie Doamne împărția și mărire peste cei încoronați, și bogăția, și gloria înaintea Ta, și stăpîn a totului întreg, și în puțința Tu eroism și putere, spre a mări și a împuternici totul; și Tu Doamne Dumnezeul nostru, confisăm și mărturisim Tie, că de la Tine totul, și cu mîna Ta milostiviești, și lăudînd frumusețea numelui Tău aflîndu-ne peregrini în pămînturile gîntelor, Tu Doamne Dumnezeul nostru fiind cu noi, o pînîntii noștri, precum zice profetul „că și în locurile străine fiind, nu-i voi uni și nu-i voi depărta pe ei”.

Și tu Doamne Dumnezeul nostru ne-ai ajutat și ne-ai învrednicit ca să clădim Casa pentru numele Tău, Casa de orăție va fi numită, căci milostiv Tu și misericordezi pe toți prin a Ta pietate”.

Rabinul Conorti și-a continuat orația printr-o caldă rugăciune adresată lui Dumnezeu, de a binecuvînta noul lăcaș de cult, pe cei prezenți la acea adunare, cit și pe Domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei, cu toată casa și familia Domnească, căci „în zilele lui va fi odihnit Casa lui Israel”.

„Și acum eu servul Tău, fiul servii Tale, închin înaintea Ta a mea rugăciune pentru poporul Tău casa lui Israel, companie sfîntă, cei adunați astăzi înaintea Ta alegri și cu inimile voioase.

Dumnezeule plin de misericordie, varsă-ți milostivirea Ta și asupra celor adunați aci, asupra lor și asupra familiilor lor. Apără-i Doamne și păzește-i de ochii tîdător, de moarte, de boale și de întîmplări rele și că-lă putere ca se servească pentru gloria numelui Tău; varsă pietatea Ta asupra stăpînitorului nostru și luminează-l ca să administreze poporul după lege, și să fie binecuvî-

tat de numele Tău; Tu ești Împărățul Împărăților și Domn al Domnilor, și iarăși te rugăm să binecuvîntezi pe Prințul nostru Domnitor Barbu Dimitrie Știrbei, cu toată casa și familia Domnească, și să-i păzești împreună cu tot ministerul de toate relele, și înălță-i planeta norocirii sale, în zilele lui va fi odihnit casa lui Israel, și să abîmă (locuim) acest pămînt în pace, amin”. (Vestitorul românesc, gazetă semi-oficială, București, XVIII, (1853), p. 204).

Traducerea în limba română de către Avon Așer a orației Rabinului Israelitelor spanioli și publicarea ei într-o gazetă semi-oficială a țării reprezintă o dovadă a ecounilor favorabile ale stabilitii evreilor în Țările Române. Astfel, acest din urmă document se alătură cercetărilor întreprinse pentru studiul istoriei evreilor din România.

IRINA HEINIC

Dumnezeu prețuiește inima omului

(Umnare din pag. I-a)

Băiatul i-a arătat buzunarul.

Tatăl a pus repede mîna pe buzunarul în care se afla fluierul și n-a mai luat-o de acolo, împiedicînd astfel băiatul să se folosească de fluier.

A rămas așa, cu mîna pe buzunar și în timpul rugăciunii de Neila.

Dar, la jumătatea rugăciunii de Neila, băiatul nu s-a mai putut stăpîni, a smuls deodată fluierul din buzunar pe care ținea mîna tatăl său și a fluierat din toate puterile.

Toți cei din sinagogă au înmărmurit. După fluierătură, Baal Șem a terminat mai repede rugăciunea și le-a spus enoriașilor:

— Acest băiat m-a ajutat, cu fluierul lui, ca toate rugăciunile să fie primite în cer.

Și a adăugat:

— Băiatul nu știe să se roage. Văzînd și auzind toată ziua cum se roagă ceilalți s-a aprins în el o schinte sfîntă, care a început să-l ardă asemenea unui foc mistuitor. Cel ce știe să se roage poate să-și potolească focul în cuvîntele rugăciunii către Dumnezeu. Acest băiat însă, neștiind să se roage, nu s-a putut apropia de Dumnezeu decît fluierînd. Cu cit tatăl l-a oprit să fluiera, cu atît mai tare s-a aprins în băiat dorința de a fluiera, încît fluieratul a venit — curat, pur, neîntînat — din adîncul inimii sale, și s-a făcut auzit de Dumnezeu. Căci Dumnezeu prețuiește inima omului... Fluieratul băiatului a fost primit de Dumnezeu și datorită lui au fost primite toate releleale rugăciunii.

Iom Kipur de-a lungul anilor

CEREMONIALUL DE IOM KIPUR ÎN
TEMPUL DIN IERUSALIM

Cu șapte zile înainte de Iom Kipur, în casa Marelui preot se pregăteau jilțuri pentru capul justitiei, pentru nassi și suveranul pontif; apoi încă șaptezeci de jilțuri de argint pentru membrii Sanhedrinului.

După ce adunarea avea loc, cel mai vîrstnic dintre preoți se ridica și adresa Marelui preot o călduroasă exhortare: „Să știi, spunea, în fața cui te ații în sfînta sfîntelor; cea mai mică lipsă de piosenie ar putea să te coste viața. Atunci izbăvirea poporului, care-și pune întreaga sa încredere în tine, ar fi cu nepuțință. De aceea, încetează-ți putarea, caută să afli dacă tu sau frații tăi n-ai făcut vreun păcat, oricît de mic ar fi.”

Marele preot răspundea: „Mi-am cercetat putarea și i-am implorat pe frații mei să facă la fel și noi toți ne căim pentru păcatele noastre.”

După această declarație, nassi-ul rostea la rîndul lui cuvinte de îmbărbătare și de speranță.

Cuînd după aceea se anunța că Marele preot se pregătește să se ducă la templu și că toți trebuie să-l însoțească. Alaiul pornea în ordinea următoare: în frunte pășeau corbitorii din neamul regilor lui Israel; apoi cei cîin familia lui David. Un crainic mergea înaintea lor și striga: „Salutați cu respect familia lui David!”

În urma lor veneau leviii și un crainic striga: „Cinstiți casa lui Levi!”

Urmau apoi mii de preoți „toți erau înveșmîntați în mătăsuri și în purpura. Veneau după ei cîntăreții, harpșisti, trîmbițași, păzitorii și funcționarii templului, precum și membrii Sanhedrinului. Cortegiul îl încheiau o sută de preoți care purtau în mîini toge de argint pentru a face loc.

După aceea își făcea apariția Marele preot, înconjurat de bătrîni sacerdoțiului. La toate colțurile străzilor pe care le străbăteau se aflau învățați ai Torei, care strigau: „Salut, o Mare preot! Roagă-l pe Dumnezeu să ne păstreze în viață, pentru că să putem să ne consacram legii divine.”

Cînd ajungea la poarta muntelui templului, el se ruga pentru păstrarea casei lui David, a celei a lui Aaron și pentru sanctuar, și toată lumea striga: „Amen!” așit de tare încît se cutremura pămîntul.

Marele preot, înclinîndu-se în fața poporului, se îndepărta profund emoționat.

Doi șepi de preoți îl conduceau în încăperile sale, unde îl lăsa singur.

Așa înceurgea intrarea în templu.

Dar ieșirea, în seara de Iom Kipur, după ce Marele preot și-a îndeplinit cu bine sfîntele isale funcții, era și mai grandioasă, și mai maiestuoasă. Tot poporul pășea înaintea lui, înveșmîntat în alb; mulți purtau lumînări din ceară albă; toate ferestrele erau ferice luminate și împodobite cu țesături în culori admirabile. Multimea era atît de numeroasă și feroceare atît de puternică, încît Marele preot ajungea arareori acasă înainte de miezul nopții; căci deși toată lumea a postit în această zi, cu toate acestea, nimeni nu voia să se retragă înainte de a fi atins și sîrutat miinile suveranului pontif.

(După Șebet Iehanda)

LA ROMA SUB TITUS

După trei zile, la 1 Tîșrei, prin urmare în prima zi a anului 3842 după calendarul evreiesc, Iosephus se afla în sinagoga care-i purta numele. Șofarul cu sunetul ascuțit, strident, aspru, care-i chema pe credincioși la ispișire, îl făcea să freamăte pînă în cîntul inimii, îl tulbura pînă în cele mai îndepărtate tainite ale ființei sale. Era o sfîșiere binefăcătoare, sufletul său zbuciumat era pregătit să primească sîmînța. După amiază, cînd se îndreptă spre malul Tiburului pentru a-și auzirî păcatele în apele fluviului, așa cum este prescrip, pentru ca apa curgătoare să le poarte cu sine pînă în mare, unde să fie irghite de ea, se simți o adevărat purificație.

La 1 Tîșrei, D-zeu trimite oamenilor destinele lor, dar abia la 10 ale lunii, în ziua marii împăcări, Șabat al Șabaturilor, le pe-celleuște: el acordă acest răgaz poporului pentru ca prin ispișire să poată să-și îndepărteze pedeapsa. Pe atunci, mai mult decît onicene alții, evreii posedau facultatea ispișirii: ei sîvîșiseră mai multe greșeli și cunos-cuseră mai multe nenorociri; ei știau că greșelile și nenorocirile nu trebuie să constituie un sfîșit, ci poate o trecere spre un nou început. Iosephus mai ales, omul prin excep-țență mobil, putea să-și scuture trecutul așa cum o epidemie atinge apa și precum un nou-născut primește ființa părinților și stră-moșilor săi, dar nu și destinul lor; el putea acum, cînd începuse să sonie o nouă lucrare importantă, să inaugureze o existență fără ca trecutul lui să-l apese ca o povară. Păstra cîin el ceea ce îi era folositor, iar peste ceea ce era rău stengea cu buretele.

Așadar, la 10 Tîșrei se afla, ca și ceilalți, în sinagoga sa, în veșminte simple albe, în acel linoliu în care, atunci cînd va muri, va fi culcat în sicriu, căci în această zi trebuie să te înfășiezi înaintea lui D-zeu ca un om pregătit să moară.

Leșiva, din lavne dăduse dispoziții ca ma-rele sacrificiu care pe vremuri, în epoca tem-plului, era oferit de Iom Kipur, să fie acum înlocuit printr-o reprezentație figurată a ser-viciului divin. Levitul Jubal ben Jubal, unul dintre rarii cîntăreți și muzicanți care supra-viețuiseră distrugerii templului, fusese numit ofițier al sinagogii Iosephus. Așadar el ofi-cia, pin cîntări alternate cu comunitatea, în cadrul reproducerii slujbei din templu. El cunoștea cu desăvîșire melodiile strămoșești și, în dîpa domită, atunci cînd rostea mărtu-risirea păcatelor și cînta sau spunea numărul jeturilor de singe pe care le făcea să-și ținească pe vremuri Marele preot, le împletea cu psalmodia monotonă pe care levitii o pă-straseră din vremurile de început, cînd evreii erau încă rătăcitori prin deșert.

„Trăiască ochiul, cînta el, care a văzut pe cei douăzeci și patru de mii de preoți tineri, obiectele sacre din templu, grandioasa sluj-be! Cînd urechea noastră îl deslușește amîn-tirea, sufletul nostru este tulburat.

Căci pentru noi, își urma el cîntarea, vai! din pricina numărului prea mare de păcate pe care le avem, nu mai există ispișire. Tara este dată pe mîna nelegiuitorilor, străinii au ajuns să fie fruntea, iar noi talpa. Lipsiți de profeți, rătăcim bițbițînc ca niște orbi, tără a avea praznici. Și nu mai avem Mare preot care să îndeplinească sacrificiile, nici țap is-pășitor care să ducă păcatele noastre în de-șert.”

După aceea vorbea și cînta despre amă-nuntele acestui mare sacrificiu ispișitor, spu-neu cum Marele preot, cu șapte zile înainte se ferea să aibă orice contact cu lumea, inima fiindu-i absorbită numai de sfînta sa preoție; cum, în noaptea care preceda ziua împăcării veghea și postea, ocupat să ci-tească și să audă Scriptura; cum, după aceea, cîmîneață, înveșmîntat în alb, strălucînd de toate podoabele sale sacerdotale, se îndrepta spre răsăritul curții unde, păziți de preoți, se aflau cei doi țapi ispișitori, ase-mănători ca mîrme și ca înfățișare, pentru cumpărarea cărora fiecare cîntare fiin poporu-lui dăruise oite un bănuț; cum, după aceea, scotea din urnă sorții de aur, hotărînd care dintre cei doi țapi avea să fie cel al lui D-zeu și care cel hărăzit deșertului; cum, punînd mîinile pe capul țapului, mîntușea în fața întregului popor păcatele pe care le-a sîvîșit el, oasa lui, neamul lui și întreg poporul, pu-nîndu-le pe capul țapului sub forma unui fir roșu legat de coarnele sale, apoi îl alunga ca să le ia cu sine în deșert; cum apoi pă-trunde în Sfînta Sfîntelor și-l striga pe D-zeu pe numele său adevărat, sublim, înfricoșător, care altfel nu trebuia să fie roșit de nimeni, și cum tot poporul, atunci cînd numele ace-sta era roșit de buzele sale, se prosterna cu fața la pămînt.

Astfel spunea și cînta levitul Jubal ben Jubal. Iosephus cunoscut tot ceea ce evoca el, întregul serviciu divin în timpul căruia el stătea pe treptele templului, în primul rînc, iar dacă fericiți erau ochii care asistaseră la această solemnitate, apoi aceștia erau ochii săi, iar dacă inima cuiva trebuia să se îndu-ioșeze evodind aceste amîniri, apoi era ini-mina sa. Pe deasupra, mai de aproape dedit oricare altul văzuse distrugîndu-se acest tem-plu și la Sînta a Sfîntelor și măcelărîndu-i-se preoții. În sfîșit, era singurul dintre evreii care văzuse locul pusit, pămîntul gol. El văzuse tot ceea ce era pierdut, trăise acest dezastru și rezistase în fața acestei rea-lități. Dar cînd a auzit acum evocarea a tot ceea ce fusese nimic, nu a putut să îndure. Inima i se opri, slăbi, ochii care fuseseră în stare să vadă incendiul și năruirea templului se tulburară, urechile care putuseră să audă vacumul și prăbușirea sanctuarului nu fură în stare să încure reproducerea serviciului divin și Iosephus Flavius, cetățeanul lumii, în timp ce levitul continua să cînte, mărirea pierdută a poporului său, se prăbuși și ră-mase întins fără cunoștință, în veșmintele albe, simple, în care avea să fie înmormîntat în-tr-o zi.

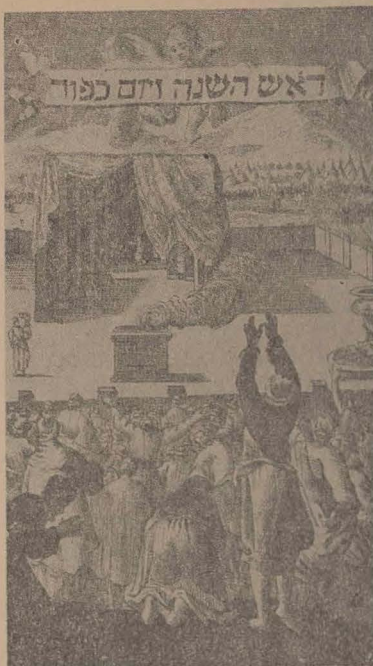
LION FEUCHTWANGER

(Evreul din Roma)

ÎN GHETOUL DIN VENEȚIA ÎN SECOLUL al XVI-lea

Calendarul ghetoului prescria multe pos-tuni. Multe dintre ele de dîte douăsprezece ore, unele de douăzeci și patru de ore. Nici o înghițtură de mîncare, nici un pic de apă nu trebuia să atingă buzele de la asfințitul soarelui pînă în faptul nopții următoare.

Nu i se îngăduiseră copilului decît puține din aceste posturi și chiar numai parțial, însă

iau în întunecoasa sinagogă. În închipuire zări chiar cîeodată deschizîndu-se cerul și pe Dumnezeu azeat pe tronul judecării, invizi-bil din pricina luminii orbitoare, avînd în jurul lui heruvimii cu patru aripi, noțile de loc și tăpuriile sfînte care repetau cîntînd: „Sînt, Sînt, Sînt este Dumnezeu al ar-matei, întregul univers este plin de gloria Sa”. Și atunci o mare neliniște se lăsa peste sinagogă, unde păreau că se concentrează forțele universale, ca și cum întreaga creațiune era încordată, tăcută, cuprinsă de spaima cuvîntelor înfricoșătoare care aveau să judece.

ISRAEL ZANGWILL (Viziunile ghetoului)

Un rabin călător la Galați în anul 1764

Călătorii evrei din evul mediu ne-au lăsat deseori prețioase relatări. Beniamin de Tu-dela, Pelachia din Regensburg ș.a. sînt pe drept cuvînt renumiți.

Mult mai modestă este relatarea de călă-torie a rabinului Simcha din Zolozin, orășel de lângă Brody (Galiția). Ea se referă și la evreii din Moldova, și nu a fost folosită pînă acum în istoriografia noastră. Am găsit-o la Biblioteca Națională din Paris, sub forma u-nei broșuri de 60 de pagini, tipărită la Var-sovia în 1886 și intitulată „Dores Tzion”. Ea ne relatează pelerinajul în Tara Sfîntă a unui grup de evrei din micul orașel galițian.

Plecac de acasă, împreună cu soția, la 27 Iar 5524 (1774), el a trecut prin Brody, Sniatyn, Iași și a ajuns în 10 zile la Galați. Călătorul trece foarte repede peste călătoria pînă la Galați, insistînd însă asupra acestui din urmă oraș. La pag. 2 laudă pe evreii galițieni, „oameni de ispravă și onorabili, cu inima largă, căci au plătit pentru noi taxa care se numește în turcește haraci și care se urcă la trei lei iară un sîert... Ei ne-au dat și proviziile de drum și anume au uscat în cuptor felii de pită și ne-au mai dat și alte alimente precum vin, ulei și rachiu. Ne-au mai dat și leacuri...”

Pelerinul și însoțitorii săi au plătit banii de călătorie oite un taler de om, fiind săraci.

„Cînd am ajuns la han soția a început să plîngă și n-a vrut să mai continue călătoria...” S-au certat, apoi s-au împăcat, iar în ziua de 3 Tamuz s-au îmbarcat. Se vede deci că au rămas la Galați 25 de zile și au pro-fitat din plin de dărmicia evreilor de acolo. A-ceasta ar indica atît bunăstarea acestora, cît și via activitate comercială a portului. Călă-toria de la Galați pînă la revărsarea în mare a durat peste 5 zile.

„În duminica următoare am ajuns la Bu-gaz, care este locul unde Tuna (Dunărea, I.K.) se varsă în mare și am găsit acolo multe corăbii, care așteptau acolo...” vremea potri-vită pentru a putea trece din fluviu în mare. Rabinul Simcha descrie minuiș bancurile de nisip depuse de Dunăre la revărsarea sa și care împiedică navigația. Abia cînd se por-nește un vînt dinspre uscat, „movila de ni-sip din fundul mării se împrășteie în larg, iar vărsarea fluviului se face liniștit și lin.”

Călătorii suferă mult din cauza țăntarilor care se prădesc pe ambele maluri ale Du-nării și-și chinuiesc „de la asfințitul soarelui pînă în zori”. Călătorii se apără de țăntari adăpostindu-se sub niște corturi de in care se găsesc de cumpărăt la Galați.

Rabinul și însoțitorii lui au trebuit să as-tepte două săptămîni vîntul prielnic care a permis trecerea din Dunăre în mare. După 4 zile de rău de mare au ajuns la Istanbul, după ce mai cheltuiseră pe drum alți 11 ta-leri.

De la Constantinople călătorul s-a îndrep-tat spre Tara Sfîntă, pe care o descrie amă-nunțit. Întoarcerea acasă a făcut-o prin Africa de Nord, Consta, Italia, Triest.

Știrile transmise de piosul rabin ne arată că în secolul al XVIII-lea comunitatea evre-iască din Galați era înfloritoare. Prosperitatea membrilor ei era o mică parte din prosperi-tatea portului Galați, ceea ce reiese și din pomenirea marelui număr de vase pornite din portul Galați și așteptînd o vreme favorabilă pentru a putea trece în Marea Neagră.

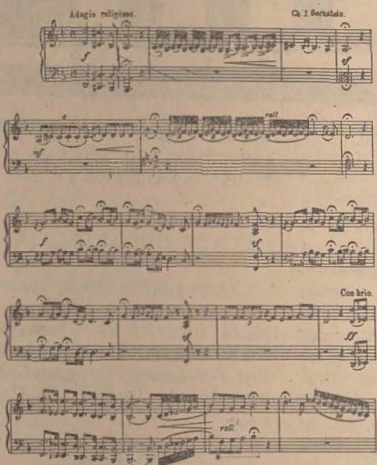
Relatarea de călătorie a modestului rabin este un prețios izvor pentru istoria evreilor moldoveni.

I. KARA

Rugăciunea Kol-Nidre

Kol Nidrei.

În sunet de sofar înfrumusețat evreul de preluțundeni cele mai sacre zile de sărbătoare și de reculegere.

În scrierea „Ecoul sofarului miraculos”, d-ru I. Niemirover arată că: „sunetele sofarului își au numai auzul valoare cînd au efectul ce l-au avut pe muntele Sinai, cînd propagă învățătura, dînd înaltă un popor, cînd anunță, ca și străbunilor noștri, zile de sărbătoare, bucurii, sau cînd, la anul jubiliar, anunță dezrobirea sclavilor și face pe oameni liberi”... și Reb Iosol, eroul povestirii, adaugă: „nu se sună în sofar din gură, ci din inimă și numai în acest caz sunetele vor avea ecou”. Prin glasul său sofarul trezește conștiința credincioșilor și le reamintește că se apropie ziua de Kipur, ziua mării judecării, cînd prin acele „sofotot” el împărtășește îndemnul spre pocăință.

În seara care precede ziua pocăinței și a iertării păcatelor, din toate vremurile, evreul evlavios îmbracă taletul peste haina albă de rugăciune — kitelul tradițional — și se pregătește să intoneze rugăciunea principală, cunoscută sub numele de Kol Nidre. Este un moment cu adevărat solemn! Se scot surulile sfinte, după care oficiantul recită melodia tradițională a rugii de Kol Nidre, fiindu-l acompaniat de mormurul și intonațiile multimei ce se roagă Ieribinte Celui Atot-Puternic. Pe aceeași melodie, textul se repetă de trei ori, — respectînd astfel un obicei străvechi de prin secolul IX legat de vreoșele lui Rav Nissim, — dar la fiecare repetare tonul este mai ridicat, astfel încît ultima recitare devine cu adevărat impresionantă.

Despre versiunea intonată în țările occidentale și răsăritene ale Europei ale cunoscutor cîntări liturgice evreiești Kol Nidre, maestrul academician Mihail Iora afirmă că: „acest cîntec conține o gravă noblete în accentele („Momente muzicale” — București 1968, pag. 138). Marele Franz Liszt găsește în cîntecul nostru sinagogal „nota unui caracter etnic al muzicii evreiești” („Des Bohémiens et de leur musique”). În primul volum din lucrarea sa „Histoire générale de la musique”, cunoscutul muzicolog belgian François Joseph Fétis susține că: „în cîntecul sinagogal tradițional și în recitative au rămas urme din cîntecul vechi ebraic”. Era firesc ca evreul să găsească în muzică limbajul sublim prin care să laude și să slujească divinitatea. Prin cîntec el își exprimă sentimentele cel stăpînesc în alipele în care se stabilește comuniunea între el și dumnezeire. Muzica noastră religioasă, sinagogală sau hasidică este plină de interes, acest lucru reieșind din execuție, frazare, dar mai ales din „recitativele pline de expresivitate”. Un bun cunosător al cîntecului sinagogal, muzicologul S. Kisselhoff, susține că: „din melodiile sinagogale, cu mișcătoarea lor simplitate și originalitate caracteristică, adie un sîmț de adîncă vechime. Unele dintre acestea, ca Kol-Nidre, ole-nu, Kadîș și multe altele pun pe auzul în uimire prin profunzimea mistică și prin frumusețea formei lor”. („Cîntecul sinagogal și tropii”).

Pornind de la aceste date, am considerat interesant a mă opri asupra originii cîntării liturgice Kol-Nidre. În acest scop, am cercetat altă formă pur religioasă din care în care tema, motivul principal a apărut în unele compoziții ale muzicii culte, laice. Pentru forma religioasă am luat în considerare două versiuni: cea așkenazită și cea sefardită. Am cercetat astfel:

— Discul „Columbia” cu înregistrarea marelui cantor Joseph (Iosol) Rosenblath.

— Kol-Nidre, publicat la capitolul „Cîntecul religios” din lucrarea „Cîntec și coruri evreiești” de Prof. dr. Maximilian Eiskowitz (Timisoara 1937).

— Kol-Nidre, de Mauriciu Cohen-Linaru, așa cum a fost publicat în volumul II din „20 Morceaux traditionnels chantés par les

israélites de rite espagnol aux fêtes de Rosch Haschana et Iom Kipur”, scrise pentru solo, cor mixt și orgă. (septembrie 1910), Editura Dunlacher-Paris, tipăritura la Oscar Brandstetter — Leipzig.

— Kol Nidre de Max Bruch, opus 47; două părți pentru cello solo cu acompaniament de piano, înregistrare pe disc „Columbia”, în execuția celebrului interpret Pablo Casals.

— Kol Nidrei, compoziție pentru pianoforte de Ch. J. Bernstein, Editura A. Halpern — Iași, tipăritura la Engelmann și Mühlberg-Leipzig.

Lucrarea compozitorului german Max Bruch — fost profesor și director la „Meisterschule für Komposition” din Berlin, devenit cunoscut prin Concertul său pentru violină și orchestră în sol minor op. 26, — reprezintă o transcripție devenită celebră a cîntecului sinagogal, cunoscut în Europa centrală și răsăriteană sub numele de Kol Nidre. Lucrarea compozitorului iudean Ch. J. Bernstein este bazată pe aceeași temă, pe care aceasta o prelucreză sub forma unui inspirat Adagio religioso.

Ce reiese din analiza pieselor cercetate? Cîntecul sinagogal Kol-Nidre se execută — pe același text — în două variante muzicale, ambele influențate de melodiile din mediul înconjurător. Odată cu împrăștierea lor în aproape toate colțurile lumii, în mijlocul a diferite popoare, evreii au început să dînce ca și popoarele cu care au venit în contact, astfel încît: „nu și-au putut asigura nici omogenitatea, nici individualitatea intactă a muzicii lor”. (Studiu introductiv asupra muzicii evreiești de prof. Dr. M. Eiskowitz). Așa se explică faptul că și melodiile religioase cîntate în sinagogă prezintă „intonaii” germanice și slave la evreii împrăștieri din Germania, Ucraina, Polonia, Țările Românești și „intonaii” grecești, arabe, spaniole, portugheze, turcești și pensate la evreii împrăștieri în jurul bazinului mediteranean. În cercetările sale, muzicologul A. Z. Idelsohn identifică trei dialecte în cîntecul evreilor europeni: sefard apusean (caracteristic evreilor din Franța, Italia, Spania etc.), așkenazit (caracteristic evreilor germani) și ruso-polonez. Același cercetător remarcă în muzica evreilor orientali 5 dialecte și anume: iemeni-arab, persan, babilonean, sirian și sud-sefardit. Așa se explică faptul că aceeași melodie Kol-Nidre se cîntă altfel în sinul comunităților așkenazite față de cele sefardite. Versiunea prezentată de Mauriciu Cohen-Linaru este o transcriere cu mijloace moderne a unei melodii de origine hispano-arabă pe care, cum indică autorul, „a ascultat-o în copilărie cîntată fiind de către un vestit hazan originar din Adrianopol — pe nume Abraham Jachia — care a profesat multă vreme la Templul Spaniol din București”. Lucrarea debutează printr-un scurt recitativ al hazanului (Andante con moto) acompaniat de acordurile lung susținute de orgă, care întonează tradiționalul „Bișiva gel mala”, pentru a ataca apoi (Lento — senza rigorie) melodia de Kol-Nidre intonată de hazan, cu acompaniamentul de orgă și cor mixt. Păstrînd tradiția, melodia de bază se repetă de trei ori în „tonalități” mai ridicate (Fa major, la diez major, sol major), trecînd de la piano poco-crescendo la un crescendo final al corului, urmat — pentru încheiere — de 5 măsuri în care orga solo fredonează, în acorduri solemne, tema principală. Lucrarea a fost prelucrată de Ivela în lucrarea sa „Juvați” și apoi executată de maestrul Bianchi, Ivela, Rosentech, Eschenazy și Cilibin și se poate asculta și astăzi la slujba de la Templul Spaniol din București. În partita hazanului se simte clar influența muzicii orientale (turcești), — cu rulatele, broderiile și ornamentele caracteristice în scopul de a înfrumuseța efectul unor note. Muzica prezintă game și structuri particulare pronunțate dintotdeauna în cîntecul sinagogal sefardit.

Trecînd la versiunea așkenazită menționăm că: „evreii din ținuturile germane poartă numele generic de așkenazim, de la cuvîntul ebraic așkenaz, care înseamnă german. În statele germane evreii locuiau din timpurile cele mai vechi. În acest mediu s-a născut și s-a dezvoltat „o adevărată interdependență sufletească a oamenilor ceși duc traiul spiritual și fizic pe aceleași meleaguri”. Din acest punct de vedere, muzica a constituit un foarte bun indiciu. Muzica religioasă a încercat și ea aceeași puternică înfrumusețare a melodiilor mediului înconjurător. Această situație s-a petrecut și în alte părți ale globului, pe unde au pōsosit evreii (Rusia, Polonia, Țările Românești, Tuncia etc.). Multe doine și cîntecuri slave, românești, ba chiar și turcești au intrat în liturgia sinagogală, devenind priose rugăciuni: „unei dor curvintele dîtareau”. (Influențe muzicale la evrei”. Dr. M. A. Halevy). În aceeași ordine de idei notăm și părerea maestrului iemenit Haim Schwartzman, care într-un studiu intitulat „Cîntecul evreiesc” afirmă: „Am cunoscut o melodie cîntată de evreii sefardi și lituanieni, existînd, o ușoară variație, în uzul bisericilor catolice”. Trebuie să notăm însă că s-au înțîmplat adesea și cazuri de influență inversă. În această ordine de idei, revenind la versiunea europeană (așkenazită) a faimoselor melodii „confesiunii iudaice din ajun de Iom-

Kipur, tradiționala melodie sinagogală Kol-Nidre”, arătăm că în jurul originii acestei cîntări liturgice s-au emis unele ipoteze demne de a fi semnalate. Așa cum arată A. Z. Idelsohn, eminentul istoric al muzicii evreiești, cel ce a elaborat vasta culegere „Hebräisch-Orientalischer Melodienschatz”, 20 de volume pline de interes (Ierusalim-Berlin 1944-1932), se pun probleme foarte importante cu privire la: „adoparea și adaptarea motivelor prolane în tezaurul muzical evreiesc”. Idelsohn, cînd diferite exemple, ajunge la concluzia că „această muzică elegiacă a liturghiei noastre tradiționale (în Europa centrală cel puțin) nu este altceva decît localizarea unui cîntec de dragoste din Germania me-

dievală, din categoria aceluia „Minnesang” pe care, de altfel, evreii l-au cultivat în folclorul lor, din cele mai vechi timpuri”. Deci evoluția a fost: de la cîntecul de dragoste german la folclorul evreiesc, iar de aici la adoparea lui în liturgia sinagogală, urmată fiind de adaptarea la textul rugăciunii milenare de Kol-Nidre. Desigur că pe parcurs a mai intervenit fantezia și gradul de improvizare al interpretului (oficiant, cantor) care, folosind diverse variațiuni muzicale — legate uneori de obiceiurile de loc și de timp — i-au dat forma muzicală cunoscută astăzi în sinagogile noastre.

MAURICIU ROTHENBERG

Vocea conștiinței

șuni pe o temă cunoscută. În fond, ea se rezumă la câteva fraze stereotipe: „O viață instabilă, o viață plăcută, o viață îmbelsugată, o viață plină de desfătări și lipsită de griji”.

Și pe acest drum delimitat cu strictețe, înconjurată cîte sumedenie de idei preconcepte și de prejudecăți acceptate de-a gata, pe acest drum searbăd, dar presărat cu miraje, muritorii aleargă după himere, gonesc după „fața morgana” și se îmbulzesc la „bilciul desertașilor”. În goana lor nu-și îngăduie nici un răgaz, nici o clipă de odihnă.

Se întimplă, desigur, uneori, ca după o zi istovitoare mai ales, „robotul sapiens”, instalat confortabil într-un fotoliu în apartamentul său, să deslușească șoapta tot mai perceptibilă a subconștientului său: „Oprește-te! Alergi spre o țintă searbădă și te îndepărtezi de adevărata ta misiune umană! Te îndrepti spre decepții amare și spre dezamăgiri usturătoare: bunăstarea ta materială are drept corolar sărăcia spirituală! Meditează o clipă, fă-ți „bilanțul sufletului”! Te comporți cu chibzuință și înțelegere? Ești fericit sau nefericit în turnul tău de fildeş pustiu, deși mobilat?”

Prea „prins în angrenaj” — leit-motiv al epocii moderne — cel întărit își va înăbuși glasul conștiinței și chiar de a doua zi își va relua drumul cu o patimă frenetică. „Să trăiești intens”, iată principii care determină comportamentul și aspirațiile unei părți importante a omenirii așa-zise civilizate. Și, incorigentă, această parte a umanității nu observă că bunăstarea sa materială se clădește pe ruinele vieții sale spirituale. Aidoma unui somnambul, ea își urmează ca într-un vis, ca într-un coșmar, înaintarea funestă spre prăbușirea inevitabilă.

Ora deșteptării efemere sună: Selihot, Roș Hașana și Iom Hakipurim. Dacă nu este lovit de ombră și de surzenie și dacă înimă nu-i este cu totul uscată, steapă, incapabilă de un sentiment mărinimos, credinciosul deschide ochii și-și aplecă urechea. Accentele subtile ale rugăciunii Kol-nidre, aidoma unei muzici suave, îl atrag spre sinagogă. Glasul și ecoul veacurilor de mult apuse se vor face auzite: „la aminte! În preajma unui an nou îți dau un avertisment: Sufletul tău este sfîșiat și prin spărturile lui se pierd comorile lui cele mai de preț; ești pe cale să-ți pierzi credința profundă și sinceră a părinților tăi, frumosele și înduioșătoarele tradiții ale strămoșilor tăi, atmosfera lăunsoasă a sărbătorilor lor; în jurul tău totul se întuneacă... lumînările de sărbătoare se mistuie și nu rămîn decît mucuri ce fumegă în locuința ta învălăuită în beznă”...

„Vino să stăm puțin de vorbă, să discutăm: ești mulțumit de felul tău de viață, de felul în care-ți treci zilele și anii pe pămînt, de felul în care respecti legile religioase, sociale, morale și caritabile ale iudaismului? Consideri suficient timpul pe care-l consacri familiei tale, educației copiilor tăi? Ești mulțumit de tine însuși? Dacă nu, de ce nu te schimbi?”

lăți limbajul conștiinței noastre, care ste și acela al lamine Noraim, al „zilelor de temut”. Fiecare evreu trebuie să-l audă. El trebuie să înțeleagă că omul, „chipul lui Dumnezeu” și colaboratorul Său în desăvîșirea creației, poate și trebuie să aibă alte scopuri, alte năzuințe decît satisfacerea instinctelor cele mai imediate și nevoile materiale cele zilnice. A redeveni om în sensul iudaic al cuvîntului, om care știe să gîndească și să mediteze, om capabil de a alege binele și de a respinge răul, om însetat de progres etic, nobil din punct de vedere moral și nu o mașină „robotizată” sau „automatizată”, om generos care nu-i uită pe dezmōștenii pămîntului, om care varsă lacrimi laolaltă cu cei care plîng, laolaltă cu cei care suferă, om îndrăgostit de adevăr și de dreptate, luptător pentru triumful tuturor cauzelor divine, om răspunzător pentru fiecare dintre acțiunile sale. Acesta este idealul pe care Iom Hakipurim îl așează în fața ochilor noștri și pe care, cu prețul unui bilanț sufleteș bine înțeles, trebuie să fim în stare, dacă nu să-l atingem, măcar să încercăm să ne apropiem de el.

Apoteoză a unei perioade de sfințenie și misticism, Iom Hakipurim ocupă, în viața religioasă și spirituală a poporului, un loc de frunte, un loc unic. După părerea lui rabbanan ben Zakai, stăpînul universului pe-celleste în aceasta zi sentimentele rostite în zilele de Roș Hașana. Cu toate acestea, pocăința poate să influențeze, mai ales în cursul celor „zece zile de penitență”, asupra hotărîrii divine. De aceea credincioșii, chiar și acei care în timpul anului stau deoparte de viața obștei, se simt brusc atrași spre sanctuarele părinților lor. Cum preludiul la Kol Nidre li se adresează și lor, „avaraniimii” (cei ce nu respectă legea) de toate categoriile pășesc pe drumul reînnoțării și fac, așa cum cere tradiția, bilanțul sufletului lor.

În acest ajun de Iom Kipur am vrea să evocăm o poveste hasidică descoperită într-o cantă vechi.

„A fost odată — spune legerida — un om sărac, dar stăpînit de o ambiție nemăsurată. El nutrea un vis, pe care-l îndrăgise cu ardore și la altceva nu-i mai stătea gândul: voia să devină bogat, pentru ca în ajunul vieții sale să se poată bucura de o bătrînețe fericită și fără griji. El subordona toate acțiunile sale acestor idei care, aidoma unui stînd, îl fluiera în permanență pe cînațenele ochilor. După ani îndelungați de trudă și de greutăți, stăruința sa își găsi răspălată: ajunsese, în sfîrșit, bogat. Luîndu-și rămas bun de la patronii și tovarășii săi de muncă, își ascunse comorile într-un sac și plecă, fericit, spre ținutul său natal. Pașii lui, la început șovăitori, deveniră tot mai repezi și mai apăsați: zorea să audă strigătele pline de admirație ale concetățenilor săi. Din păcate, în graba sa nu băgă de seamă că sacul se rupse și că la fiecare mișcare se risipa pe drum cîte o pîrtică din prețiosul său conținut. Un înțelept, care ședea la umbra unui arbore, îl zări pe trecător și-i făcu semn să se oprească, dar vîzînd că drumetul nu-l ascultă îi strigă cu glas răscăpat: „Prietene, oprește-te! Fiecare pas, în loc să te apropie, nu face decît să te îndepărteze de ținta ta!” Fînd grăbit, omul nostru nu luă în seamă avertismentul și-și văzu netulburat de drum. Cînd ajunsese la destinație, constată cu groază că prezicerea înțeleptului se adeverise întru totul. Peste puțin timp, acesta îl ajunse din urmă și-i spuse: „Îți apusesem doar, de ce nu m-ai ascultat? Am ai putut salva o parte din bunurile tale. Acuma însă este prea tîrziu. Nu-ți mai rămîne decît o alternativă, destul de dureroasă: fie să recunoști eșecul vieții tale, fie s-o iei cîn nou de la capăt, cu conștiință, bineflecție, și să ai destul curaj și timp să o faci.”

Aceasta este povestea noastră, a tuturor. Ca și eroul din poveste, noi zorim spre o țintă imaginară. Care oare? Putem s-o definim în fel și chip, dar nu vor fi decît varia-

SIMPOZION DESPRE
PROFETUL IERIMIAHU

Un simpozion consacrat profetului Ierimiahu s-a desfășurat recent la Ierusalim. Cei 40 de erudiți cercetători ai Bibliei au dezbătut multiple aspecte legate de viața și creația acestui mare spirit al antichității iudaice.

SCENE DIN VIAȚA
ANNEI FRANK

Viața Annei Frank, fetița-martir din Amsterdam, continuă să fie o sursă de inspirație pentru artiști. Pictorul argentinian Alberto Brusaga, de pildă, a realizat un ciclu de 35 de tablouri plecând de la paginile celebrului ei „Jurnal”. Așa, a transpus în culori pe pânză momentul în care familia Frank aniversează, în ascunzătoarea din mansardă, împlinirea de către Anna a vârstei de 13 ani; pe Anna privind prin fereastra îngustă a mansardei lumea exterioară; prima sărutare etc.

Parte din aceste tablouri au fost reproduse într-un album la care poeți și scriitori argentinieni au adăugat comentariile lor. În felul acesta, albumul constituie un mișcător omagiu postum adus Annei Frank.

MONOGRAFIE DESPRE
AGNON

O monografie consacrată scriitorului S. I. Agnon, laureat al premiului Nobel pe anul 1966, a apărut de curând în limba engleză. Autorul, Baruh Hochmana, înfățișează viața și creația marelui prozator ebraic.

FEMEIA ÎN BIBLIE
ȘI TALMUD

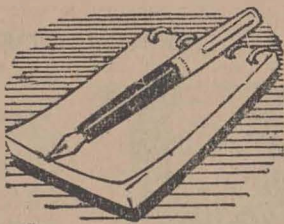
În editura IWO din Buenos Aires a apărut cel de-al doilea volum al studiului cercetătorului N. Shemen intitulat „Femeia în Biblie și Talmud”. Lucrarea cuprinde 1300 pagini și înfățișează locul femeii în societatea antică iudaică.

MARTORII POVESTESC...

La Düsseldorf continuă procesul lui Franz Stangl, fostul comandant al lagărului morții de la Treblinka. Rînd pe rînd, martorii, supraviețuitori ai lagărului, descriu fadul prin care au trecut și din care au revenit ca printr-un miracol. Astfel, doi bărbai, unul din Canada, celălalt din Israel, au povestit că într-o zi, cînd s-a constatat că un deținut dintr-un detașament special a evadat, Stangl a ordonat adunarea, a scos din rînd pe fiecare al zecelea om, poruncind să fie împușcat. Hotărîrea aceasta a fost imediat executată.

DIN PRESA EBRAICĂ

Ziarul de mare tiraj „Maa-riv” a înfățișat cititorilor activitatea caselor de odihnă ale Federației Comunităților Evreiești din România. Existența acestor case — se arată — reprezintă încă o expresie a libertății religioase din țară.

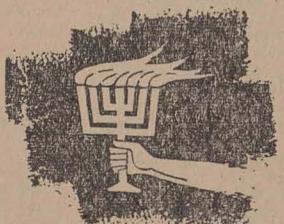
ISTORIA MUZICII EVREIEȘTI

O istorie a muzicii evreiești, redactată de Issaschar Pater, a apărut de curînd. Scrisă în limba idiș, lucrarea are 3 volume și înfățișează evoluția muzicii, principalii compozitori, precum și cele mai reprezentative creații.

ÎN MEMORIA LUI
WALDEMAR HAFKIN

S-au împlinit 40 de ani de la moartea prof. Waldemar Hafkin, creatorul vaccinului antiholeric. Pentru a proba eficacitatea vaccinului, prof. Hafkin, pe cînd lucra la Institutul Pasteur din Paris, și-a auto-inoculat virusul holerei. Timp de cîțiva ani, savantul a lucrat în India, contribuind la stîngerea epidemiei care pînă atunci decimase regiuni întregi din Bengal. Waldemar Hafkin, care s-a născut într-o familie tradiționalistă evreiască, este și creatorul vaccinului împotriva ciumei bubonice, un alt flagel care bîntuia în trecut prin întinse regiuni ale globului.

O pădure va fi plantată în împrejurimile Ierusalimului în memoria acestui binefăcător al omenirii.

MONOGRAFIE HABAD

O lucrare monografică dedicată mișcării hasidice Habad urmează să apară la Londra. Scrisă în limba engleză, cartea va înfățișa cititorului geneza acestei mișcări reli-

gioase, principiile sale, precum și figurile proeminente ale rabinilor din dinastia Lubavici.

O NOUĂ PUBLICAȚIE

În orașul Sao-Paulo a început să apară un nou ziar evreiesc. Ziarul apare în limba portugheză, limba oficială a Braziliei.

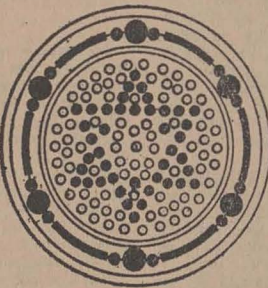
CONCERT CORAL

La Montreal a avut loc concertul anual al formației corale evreiești din acel oraș. Programul a fost alcătuit din cîntece populare, precum și din creațiile unor compozitori contemporani.

Prezentator a fost cunoscutul actor, veteran al scenei idiș, Iosef Bulov.

„SUFERINȚĂ ȘI MOARTE
ÎN LAGĂRELE NAZISTE”

Sub acest titlu a apărut la Praga un volum cuprinzînd memoriile unui grup de supraviețuitori ai lagărelor naziste. Cele peste 500 pagini ale cărții înfățișează un tablou zguduitor al condițiilor din cele mai cunoscute lagăre ale morții.

O PAGINĂ DE EROISM

Institutul evreiesc de istorie din Varșovia a publicat o lucrare consacrată mișcării de rezistență din ghetoul Bialistok.

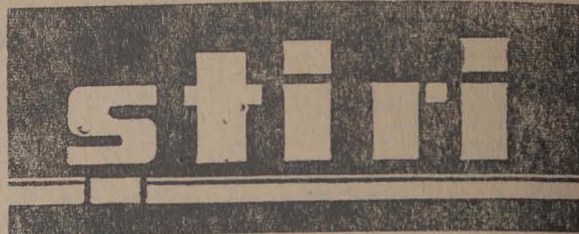
La 16 august 1943 locuitorii ghetoului s-au răscolit împotriva naziștilor. Lupta înegallă, organizată și condusă de mișcarea de rezistență, s-a prelungit pînă la 30 august, cînd ultimii supraviețuitori au fost lichidați de călăii hitleriști.

FILATELIE

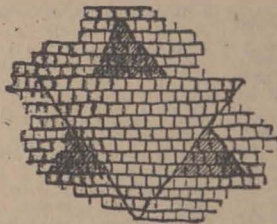
În seria de timbre consacrate operelor de seamă aflate în patrimoniul Galeriei de artă din Budapesta poșta maghiară a emis cîte un timbru pe care este reprodus tabloul „Iosef își povestește visul” de Giovanni Batista Langetti și „Samson și Dalila”.

VESTIGIU ARHEOLOGIC

O inscripție latină gravată pe un stîlp de piatră purtînd cîte pe al numele lui Vespasian a fost scoasă la lumină cu prilejul unor săpături efectuate la Ierusalim.

EXTRĂDAREA UNUI
CRIMINAL DE RĂZBOI

Autoritățile austriece au hotărît să dea curs cererii de extrădare în Belgia a lui Julien van Dooren, colaborator nazist care s-a făcut vinovat de crime de război. În anul 1947 acesta a fost condamnat la moarte în contumacie de către un tribunal din Bruxelles. Mulți ani el a trăit în Austria sub un nume fals. În anul 1968 a fost descoperit și arestat.

PREMIU ARTISTIC

Congresul cultural evreiesc a instituit un premiu „Iehuda Zeide” ce va fi atribuit anual unui artist care va realiza o operă remarcabilă inspirată din viața evreilor din răsăritul Europei.

Prima decernare va avea loc la sfîrșitul anului 1970.

DECES

La New-York a încetat din viață Abraham B. Tabachnik, publicist și critic literar. Defunctul era membru al PEN-clubului.

ANTICHITĂȚI IUDAICE

Peste 400 manuscrise rare, precum și cărți vechi, multe dintre ele incunabule au fost prezentate în cadrul unei expoziții organizate la universitatea ebraică din Ierusalim. Ele alcătuiesc fondul prețios al acestei instituții de învățămînt.

AMINTIRI, AMINTIRI...

O interesantă bibliografie despre literatura memorialistică scrisă de membri ai obștei evreiești din S.U.A. și Canada a fost publicată la New York. Lucrarea prezintă scrierile de acest gen apărute în ultimul secol în America, în limbile engleză, idiș și ebraică.

Monografia reprezintă o contribuție utilă la reconstituirea atmosferei și a evenimentelor din ultimul secol.

EXPOZIȚIE DE PICTURĂ

O expoziție de pictură cuprinzînd tablouri inspirate din viața hasidică va fi deschisă în curînd la Londra. Autorul

acestor picturi este Henoch Liebermann, un adept al rabinului din Liubavici.

COMPOZIȚIE MUZICALĂ

Compozitorul Oscar Morawietz a realizat o operă muzicală inspirată de „Jurnalul Annei Frank”. Compoziția a fost prezentată în premieră mondială la Toronto, în Canada.

IMPOTRIVA
DISCRIMINĂRII RASIALE

Președintele Federației comunităților evreiești din Africa de Sud, d. Maurice Porter, a declarat că obștea sa se pronunță împotriva discriminărilor rasiale și a chemat pe coreligionari să militeze activ în acest sens.

INSTALAREA UNUI RABIN

Rabinul A. H. Lapin din Johannesburg a fost instalat în fruntea Sinagogii Mari din Kapstadt, unul din cele mai vechi așezăminte mozaice din această țară.

SOCIETATEA DE IUDAISTICĂ
ȘI-A RELUAT ACTIVITATEA

În Franța și-a reluat activitatea Societatea de iudaistică, instituție cultural-științifică înființată în anul 1880.

Societatea ține periodic sesiuni consacrate unor subiecte privind istoria, religia și cultura evreiască.

ÎNȚELEPTII DIN HELEM
PE SCENĂ

Un ansamblu dramatic din New York a pus în scenă comedia muzicală „Helem, tirgul nostru”. Savuroasele anecdote populare capătă astfel o nouă tinerețe.

EVREII DIN AFGANISTAN

În orașul Kabul, capitala Afganistanului, trăiesc 65 de familii evreiești. Mica obște de acolo a păstrat obiceiurile și tradițiile specifice, mărturie a unui trecut îndepărtat. Așa, credințioșii se descalță atunci cînd intră în sinagogă, spre a-și face rugăciunile.

EXPOZIȚIE LA LONDRA

În cadrul festivităților prilejuite de împlinirea a o sută de ani de la înființarea organizației religioase United Synagogue din Anglia, o expoziție a fost deschisă la Londra. Sînt prezentate documente și fotografii care reconstituie istoria obștei evreiești din capitala Angliei.

צייט-שפּט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

„מי יעלה בהר ה'“

ווער קען ארויפגיין אויף דעם בארג פון גאָט ?

— געדאנקען צו יום-כיפור —

פון רב הכולל

דר. רוד משה רוזן

שוין פיר טויזנט יאָר האלטן מיר אין איין שטייגן. אין די טיפּענישן פון אונדזערע נשמות איז פאראן א נעפֿיל אז ווען מיר ישעלן זיך אָפּ אויף איין רגע, וואָלט אונז דער תּהום פון דער געשיכטע אינגעשטעלענען. דער ייִדישער נורל-נע-פונט ווירט שטענדיק אונטערן צייכן פון עליה — אויפֿשטייגן. דער ערשטער ייד — אברהם העברי — האָט פארשטאנען זיין שליוחות. ערשט דאן ווען ער האָט געפֿאָלגט נאָכטן ווערסער, קמב-נא הישמיח — קום ארויף צום הימל (בראשית, טו-ה). פון דעמאלט זענען אונדזערע בליקן געווערעם נאָך ארויף. מיר קוקן אָן אויפֿהער צו די הייבן — אשא עיני אל ההדים.

ינאכט-ישראל באשעפֿט זיין לעבנס-וועג, שוין פון אָנהייב, אונטער דעם סימבאָל פון יענער געטרויסטער לייטער וואָס גיטשקונדיק וואָס זי שטייט אויף דער ערד, געלונגט איר צו דערגרייכן דעם הימל. אירע טרעפֿ ווילן סימבאָליזירן דעם מענטשנס שטרעבן צו שליוחות, זיין תּשוקה זיך וואָס מער צו דערנענטערן צו גאָט. זוכטו דעם בורא, פיר דיר לויט דער עצה פון דעם נביא — שאו מרום עיניכם וראו מי דורא אלה — הייבט אויף אייערע אויגן צו די הייבן און איר וועט זען ווער ס'האָט דאָס אלץ באשפּאָן.

דער ייד קלעמערט צו די בארג-שפיץ. פון איין פעלז אויף דעם אנדערן פון איין בארג-שפיץ, צום צווייטן. יעדער אָפּשטעל איז נישט קיין ציל, און פאר זיך, נאָך א מיטל, א שטייג-פונקט פאר א נייעם אויפֿשטייגן. זיין הייבט-שטייגער מאַרשירט איז נישט קיין פלאכער, נאָך אן אומאויפֿערלעכער בארג-ארויף. דערפאר איז אויך דעם ייִדנס-געשיכטלעכער נאנג אזוי פול מיט פיין און ליידיג. דערפאר זענען זיינע וועגן אזוי פול מיט טייכן בלוט, מיט הויפּנס מאַרשירער. דער ייד האָט זיך שטענדיק אָנגעשטעלען צו די וואָס האָבן געוואלט דעם פראַגנערס, דאָס ווילוויין, צו די וואָס זענען געווען אומצופֿרידן מיט דעם וואָס איז אלט און אָפּגעלעבט און האָבן געזוכט צו וועגן צו דעם וואָס איז ניי אין לעבן.

אין דעם ייִדישן לוח, איז דער וויכטיקסטער פּריוציפּ פון יהדות דערפֿענענדיגס דורך דעם שבת. צום סוף פון די וועקס ארבעט-טעג, איז דער אָפּוואַקס — די ערשטע סאָציאל-רעליגיעזע פּאַדערונג וואָס משה האָט פאַרמאָלירט — באשעפֿט געוואָרן צו זיין דער טאָג אין וועלכן דער מענטש זאָל זיך קאָנען דערהייבן איבער דעם אלטגעלונגן. מיטן אָקום פון שבת, אין זיין פייערלעכן סלבוש, פארשווירט פון דעם ייִדנס הויז דער ווירואר פון סאָציאלעלעכען לעבן, פון איין בינהשטשונג צום אנדערן. דער ייד זענעטער פאָג ווערט אוואַרדן אַפּאָרגאָס פאר דער נשמה און פאר דעם גייסט, וואָס מאַכט לייכטער די פערשטעקטן פון לעבן און העלפט עס פאר-שטיין פון א העכערער טריגה. אָן דעם שבת וואָלט מען זיך נישט געקאָנט פאַר-שטעלן דעם קיום פון יהדות. פאַראַפּראַדירט דעם תּלמודישן זאָג: שמוּר לִי וּשְׁמֹר לָךְ — דער שבת זאָגט צום ייִדן: היט ווי מיר, וועל איך דיר היטן — האָט א נרויסער דעקער געזאָגט: „מער וויפֿל די יידן האָבן אָפּגעהיט דעם שבת, האָט דער שבת זיי אָפּגעהיט.“ אָן די פּאָג וואָס דער שבת האָט אָן אויפֿהער גע-געבן דעם ייִדן פאר זיין פלי צו די הייבן, וואָלט דער ייד שוין פון לאנג פאַרשווירן געוואָרן אין דער פּינעמענדיג פון צייטן.

יוֹב־כיפור און פארן יאָר דאָס וואָס דער שבת איז פאר דער וואָך. ער איז אחת בטוה, איינציג און יאָר, וויל דאָס יאָר, פונקט ווי די וואָך, דארף זיך ארויסרייבן פון דער אָפּטעלעכקייט. נאָך אזוי קאָנען מיר פאַרשטיין דעם ענין פון זיין וואָס האָט נורם געווען אז די תורה זאָל דעם טאָג אָרום שבתות. אָנגעפֿון אין אומבאפֿעלעקטן ווייטן מלכוש — דער סימבאָל וואָס דערמאנט דעם ייִדנס לעצטען קליידער — שפּרענגט ער פאר א מעת-לעת אלע קיטן מיט וועלכע דער גוף קאָוועט די נשמה, פאַרזיכטעט אויף דעם גשמיותדיקן לעבן און מאַכט א שפּרונג צו יענער הויז וואָס דער בעל התהלים האָט אזוי טרעפֿלעך אָנגעהערן „ה' ה'“ — דער בארג פון גאָט.

פון דאָרט, פון די הייבן פון דער דרייפֿאָביקער השלמה — בין ארס למקום, בין ארס לחברו און מיט זיך אליין — קומט דער מענטש מיט אן ארומ-גענומענדיקן בליק, צו דעם וואָס איז פאַרגאנגען און צו דעם וואָס דארף ערשט קומען, צו דעם ווען וואָס ער האָט מיטגעמאכט און צו דעם וואָס ווארט אויף אים און פירט איבער זיך דורך אן אמתן חשבון וועט.

דאָס לעבן וואָלט געווען אומערטרעגלעך ווען עס וואָלט געווען נאָך א לאנג-וויילדיקע פלאך, ווען עס וואָלט נישט געווען אן אומאויפֿערלעכער אויפֿשטייגן, יוֹב־כיפור איז א בארג-שפיץ פון לעבן. אריינקומענדיק צווישן דער ערד, אין מקום קדוש, זאָל יעדער פון אונדז זיך פערען צוזאמען מיט דעם משורר פון יהדות — נעים ומירות ישראל — צו איין אונדז באמט געלונגען ביזקומען דעם געפֿערלעכן וועג פון די תּאוות און אָפּוואַקסן, צו איין אונדז געלונגען צו באצווינגען דאָס פאַרגעלעכטע און דאָס גיטשקע און אָנקומען צו יענע לויטערע הייבן, אויף דעם בארג פון גאָט, פון וואו מיר זאָלן קאָנען אָפּשאצן די אמתע ווערטן פון לעבן, פון וואו מיר זאָלן קאָנען ווערן אינדערע בליקן צו נייע הייבן, פון וואו מיר זאָלן זיך קאָנען נאָך מער דערנענטערן צו אונדזערע אידעאלן, צו גאָט.

פראָטאָקאָלאָרער באַזוך

לכבוד ראש-השנה תשל"א וואָס זיין עקסעלענץ, דער רפאל בן שלום, אמבאַסאַדאָר פון מדינת ישראל אין בוקאַרעשט, באַזוכט דעם רב הכולל און פרעזידענט פון די ייִדישע קהילות פון רומעניע, דר. רוד משה רוזן און אים באגליקוונטעט צום נייעם יאָר. דער רב שלום איז געקומען צו דער אמבאַסאַדע. עס זענען אָנגעוועזן געווען די אָפּווער פון דער פּעדעראַציע פון די ייִדישע קהילות און פון דער ייִדישער קהילה פון בוקאַרעשט.

דאנקענדיק פאר די גליקוונטשן וואָס זענען אדוועסירט געוואָרן דעם רב וכולל און די ייִדישע קהילות פון רומעניע, האָט דר. רב הכולל פון זיין זייט געוואונטשן זיין עקסעלענץ, דעם הער אמבאַסאַדאָר, ווי אויך דעם גאנצן פאָלג פון ישראל, אַז גוט און גליקלעך יאָר, שלום און פראָספעריטעט. דער באַזוך איז פאַרגעקומען אין א פרייטלעכער אַט-מאָספּערע.

מעסאזשן און גראטולאציעס

מיט דער געלעגנהייט פון ראש השנה תשל"א, האָט דער רב הכולל דר. רוד משה רוזן איבערגעשיקט און באקומען מעסאזשן און גראטולאציעס פון א נרויסער צאָל פערזענ-לעכקייטן און אָרגאַניזאַציעס, פון וועלכע מיר דערמאנען: דר. נחום נאָלדמאַן, פּרע-זידענט פון ייִדישן וועלט-קאָנגרעס; יצחק ניסים, איבער-ראַיזער פון מדינת ישראל; שלמה נורא, אוי-בער-ראַיזער פון צאָל-ישראל; דר. עמנואל יאקא-באָווי, אויבער-ראַיזער פון גרויס-בירזשאַנע; רב ארמור שניאור-גוריאַרסקי, אלטערמאַן פון פּוילע, פּרעזידענט פון באַרד אָף דעבּוטיס אָף בירזשי דזשויזש; סעס העכער, וויצע-פּרעזידענט פון „דזשויזש“, דר. יעקב קא-פלאן, אויבער-ראַיזער פון פראַנקרײַך; י. ל. לעווין, אויבער-ראַיזער פון דער ייִדישער קהילה פון מאָסקווע; סער ישראל בראַדער, פּרעזי-דענט פון דער קאָנפֿערענץ פון רבנים; דער קאָנפֿערענץ פון די ייִדישע קהילות פון אייראָפּע; דער פּרעזידענט פון געזא ויפּערט, פּרעזידענט פון דער פּעדעראַציע פון די ייִדי-שע קהילות פון אונגאַרן; דר. לאָוואַסלאָו קאַרעלכור, פּרעזידענט פון דער פּעדע-ראַציע פון די ייִדישע קהילות פון יוגאָסלאַוויע; אינזשענער פראַטישעק פּיקס, פּרעזידענט פון דער פּעדעראַציע פון די ייִדי-שע קהילות פון טשעכאָסלאַוואַ. קיע; כעלמס אריס, פּרעזי-דענט פונעם ייִדישן ישוב און דער דייטשער דעמאָקראַטישער רעפּובליק; דר. עקיבא אייז-בער, אויבער-ראַיזער פון עסטרייך, דר. געדווארס ריינער, גענעראל-סעקרעטאַר פון ייִדישן וועלט-קאָנגרעס; פּעדעראַציע פון די ייִדישע קהילות פון ארגענטינע; הויס — גוריאַרסקי, א. א.

גאָטס אָרט

ר' יצחק האָט געזאָגט: נישט געוואלט האָט מען צו אין גאָט ברוך הוא איז צו ווייניג פון דער וועלט, צו פאַרקערט, אין דער וועלט איז צו ווייניג פון גאָט ברוך הוא. ביו ס'איז אונזר דערקלערט געוואָרן אין משה'ס תּפילה אין תּהלים: „גאָט — ווערט געזאָגט — א ווייניג ביסל נעמען פאר אונז.“ און אָס דערפאר — האָט מען געזאָגט אין ראַמיס גאָט — ווערט גאָט אָן גערונאָויר, „מקום וואָרט“, וויל ער איז דאָס גאָט פון דער וועלט, און נישט די וועלט און זיין אָרט.

גאָט איז די נשמה פון דער וועלט. ווי דער מענטש ווייסט נישט וואו דאָס אָרט איז פון זיין נשמה, אזוי אויך ווייסט נישט קיין שום באשעפֿעניש אויף דער וועלט וואו גאָט אָרט איז. אפילו די היות די קורש, וואָס טראָגן אויף זיך דעם כּאס הכבוד, ווייסט עס נישט אז ער פאר זאָגן זיי אין זייער לויב: „געלויבט זאָל זיין גאָטס ערע פון זיין אָרט דאָס הייסט, וואו ער זאָל נישט זיין.

בראש השנה יכתבו

פון ה. לייזיק

וועלט דערנאנגען צו גאט-קאמערן אין קרענענדיק, צום בלוטיקסטן נאציאָנאָל, צו פינגלעכער פאַרשווערונג פונעם מין מענטש, צו דער פאַרלוי-גענונג פון זיין פרייהייט און פון זיין פערזענלעכקייט. מיר שרייבן, דאכט זיך, אין דער לעצטער עפאכע אזויפיל, מיר פאַרשווייבן נאנצע ביבליאָטעקן מיט פיר-לאָאָפּיעס, מיט וויס-שאפּט-ווערק, מיט אזויפיל היסטאָ-ריעס און כראָניקעס, נאנצע בערג מיט כראָניקעס האָבן מיר שוין וועגן די מעשיג פון אונדזער היינטיקער עפא-כע, אין — וואָס? וואָס? ענדערן זיי?

זיי זענען נישט קיין בלע-מער פון א ספר הזכרונות, פון א וועלט-משפּט, זיי זע-נען נישט קיין „יכתבו“ פון א געטלעכער האנט, וואָס געמט מענטשן פאר זיין איינלע-דיג וויכטיגן.

אָ, שפּעט פּעלט נאָך נישט אויף דער וועלט. מיר וועלט איז היינט פול מיט שפּעטס און מיט פּרומעס און מיט לעבן-ליקווידונג. אָבער ווע-מען שפּעט היינט דער מענטש ער משפּט דעם צווייטן. נאָכ-אונדז, נאָכאנאנד, דעם צוויי-טן — אָבער נישט זיין אליין. זיך אליין האָבן מיר אלע אויפֿגעהערט צו משפּטן. דער מענטש-זיג נישט הערן מער ווי א געטלעכע קלאפּס רופט אים און ליינט אים הויך דעם צעלט פון זיינע אייגענע מעשיגס, זיינע אייגענע זיג-און פאַרברעכנס.

כרתב-נעה

של היהדות הדתית הומונית

ב"ה בוקרשט
מספר 238
ער"ה תשל"א

ר"ר דוד משה רוזן
הרב הכולל ליהדות רומניה

"מי יעלה בהר ה'?"

(הרהורים ליום הכיפורים תש"ל)

עלייה זו שלנו נמשכת תקופה של ארבעה אלפים שנה ובעמקי נפשנו הרגש, כי אם נעצור בה, ולו רק לרגע קט, ובלעה אותנו תהום ההיסטוריה. הנורא היחודי כילו עומד בסימן של עלייה מתמדת. שלילתנו של העברי הראשון-אברהם אבינו ע"ה — ראשית התנכשיות יסודה כהבשה השמית, תחילתה סאותו הרגע שבו קים את הצו העילאי, "הבטיח השמיטה... לה יהיה זרעך" (בראשית ט"ו, 5). ומי או, כה אהבו, רגע אחר-הציתת-קווקע, במבטים מכוונים אל על, כה אהבו בעיניים שנאות לשמים, למרומים. אותו "השמיטה" קובע גם את אורחות חיו של יעקב-ישראל. צעיר ראשונים עומרים כבר בסימן אחר-סמל של, סולם מוצב ארצה וראש כניע — בכל זאת — השמיטה, יש סולם זה ששלכו מייצגים את שאיפת האדם לשלימות, את כבידתו לקריבה שמיית. החזון היהודי לעלייה ולהתרוססות עובר כהוסיפני גם בפיקה-הנחמה הנפלא של נביא-הנחמה, ישעיה, ב"נחמו נחמו עמי" שלו: "כל גיא יושא, על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרחי, אל תירא... שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה... יעו אבר כושרים" (ישעיה מ'). וכן, עולה לו היהודי, עולה ומפסס מסלע למלע, מסיררן למידרון עד הניעו לפסגה, בשביל הניה והניה שלו משפיע לא כמסדה, אלא הניה לשם התנשאות נוספת, הניה לצורך עלייה. וכוון שמסלולו ההיסטורי לא במצב אופקי, אלא מאונך וקופה הוא, פלא הוא עמל וסבל; משום זה ררכו ורועה נהרות נחלי דם וגבשושיות של קדושים למכביר. כי מאז ומעולם נמנה הוא על שחריר הקידמה, על אלה שילכו השלימו עם המציאות הקפואה, על אלה שהיפשו ררך לקיום צו התורה "וישן מפני דש תוציאו".

תכונה מהותית זו של היהדות מיוצגת בלוח העברי ע"י השבת. בתום ששת ימי החול, יבוא יום המנוחה — הראשונה מהתכונות ההכריות-רניות שהציג משה לפדעה (פרש רבה שמות א' ל"ב) —, שייחורן ליהפך ליום שבו יתרוסס האדם מעל לרפה היומיומית. מרגע כניסתו של יום זה, ממש בין-השמשות, מיד — באה ישבת, באה מנוחה" (סנהדרין ל"ח), מיד אווירה ישל חג תמלא כל בית יהודי ובמקום ההפולה תיתלם המנוחה, מנוחה שלמה של "ויקרישו את שמך". וכן, היום השביעי יהיה ליום-חנייה נפשית-רוחנית בעל ררגה נבונה, כעין מציפה שמעלי יוקל לנו להסתכל בחיים ולהבין את אורחותיהם. אין להשיג את סוד קיומה של היהדות בלי התפישה של שבת. וכבר אמר הוגה-דעות נרול, בקשר עם האמירה "שמור לו ואשמור לך" (ב"מ פ"ב, ב, במשנה), וביאורה שהשבת, ככיוול, אומרת לעם ישראל, "אם תשמור עלי, אשמור גם אני עליך", — אמר ההוגה-דעות ש"ותר מה שממרו ישראל על השבת, שמרה השבת על ישראל". אולימל השבת שפרשה תמיד כנפיה להגן על היהודי במעופו למרומים, בערפלי הזמן אבר זכור. מקומו של יום-הכיפורים בין ימי השנה כמקומו של השבת בין ימי השבוע. "אחת בשנה" — שבתה היחידה של השנה כולה, הרושת חרינה מהיגרותיות. והו סוכנה המוסרי של ההגרה המסרית, "שבת שבתו".

ביממה זו של יום-הכיפורים, שבה, "ישראל לובשים לבנים ומתעצפים לבנים" (ירושלמי ר"ה פ"א, ג'), חלוק לבן זה של קיפל, סמל המחילה והסברה וגם רמו לאחרון הבגדים של היהודי, במשתלעת את מתק הוא את כל השרשראות שבהם כובל החומר את הנשמה, ותור התפשטות הנשמות עולה ביונו נועל לפיסגה זו שמשורר התהילים כה היסבי לקרא לה, "הר ה'". "בה גבוה" זה, מקום מיפגש לפיוס תלת האנפון, עם סוגו, חברו ועם-עצמו הוא, יש לו ליהודי לבחון ול-סקור את העבר והעתיד, שם המקום ל"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", המקום המזאים ביותר ל"חשבון נפש" אמיתי. וכמה שוממים היו החיים וללא-ניוא אילכלא שמיסעותם במובן של עלייה מתמדת! פיסגת חיים כזו הוא יום-הכיפורים. ולכן כבואנו לעבודת ה' במקדש-מעט שלנו, על כל אחר מאיתנו מוטל לשאול את עצמו, יחד עם נעים-ומירות ישראל: "מי יעלה בהר ה'?" כלום עשינו הכל מה שבידינו למען שנעליח להתנכר על כל אבני הנגף, המידרונות התלולים, חולשותינו ונשיותינו, להשתלט על כל מה שהוא בן-חלוק, כרי להגיע לפיסגה זו של "הר ה'", בו נוכל לזהות את הערכים האמרי תיים שבחינו, ואחרי חניית-מה להפנות מבטינו לפסגות נוספות ולהתקרב קירבה נוספת לשאיפותינו, קירבה נוספת לאיל עליון.

ביקורים לרגל השנה החדשה

ב"ה 24 בספטמבר 1970 ביקר הוד מעלתו מר רפאל בני-שלוס, שגריר מדינת ישראל בבוקרשט, אצל כ" הרב הכולל ליהודי רומניה ד"ר דוד משה רוזן, והגיש את איחוליו לרגל בוא השנה החדשה תשל"א.

ליזוה את השגריר יועץ השגרירות ה' מתום כרמי; כן נכחו בביקור מנהיגי פרצייט הקהילות היהודיות ברומניה ושל קהילת הבירה בבוקרשט.

בדבריו הביע הרב הכולל לרומניה את תודתו בער האיחולים שהוגשו לו וליישוב היהודי ברומניה וביסא לכ" השגריר ולעם היושב בציון את מיטב ברכותיו, ברכות שנה טובה, של שלום ושיגשוג.

הביקור התנהל באווירה לבבית.

הימים הנוראים

(מקורו של המושג)

פורים שבו מפרי חיים ומפרי מתים נחתמים". בפיוטו של רבי אמנון ממגנצא, ונתנה תוקף" מכר-נה ראש-השנה בשם יום שהוא, גורא ואיום". רכי אפרים בר יעקב מכונא (1132-1197) חיבר סליחה לערב ראש-השנה, ושם מוצאים אנו בין היתר את התרונים הרבים:

שני ימי ראש-השנה ויום הכיפורים ידועים כפי העם בשם ה"ימים הנוראים". הם קרואים כך כפייה של קטנים וגדולים, ביצירות ספרותיות ואפילו בתפילות ובפיוטים עצמם. מעניין הוא הדבר שהמושג "ימים נוראים" אינו עתיק ביותר. בתורה מכונה ראש-השנה בשם, "יום תרועה". ואילו במשנה הוא קרוא, "יום הדין".

הדרך מן המושג, "יום הדין", "ימים נוראים" אינה דרך ארוכה במיוחד. ננסה לישור במקצת כיצד נולד המושג. במסכת ראש-השנה דף ל"ב, ע"ב נאמר: "אמרו מלאכי השרת: ריבוננו של עולם! מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש-השנה וביום הכיפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין ומפרי חיים ומפרי מתים מתחין לפניו וישראל אומרים שירה?".

תיאור נוסף בחז"ל המסמח את אווירת הימים הנוראים מפני ברכי מדרש ראש (פ"ו וישלח): "אלו ישראל שהן מזדעזעין והרין מקל-השופר ותזרין בתשובה כדי לזכות בדין יום הכיפורים". "כי גדול יום ה' נורא מאור ומי יכלנו" (יואל ב' 11) זה יום הכיפורים.

ממינהגי ראש-השנה

יש עושים את החלות לראש-השנה כסולמותא, משום שבים זה רנים את כל בני האדם, מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום". ואמרו חז"ל: "הקב"ה עושה סולמות ברקיע, משפיל לזה ומרים לזה, מוריד לזה ומעלה לזה. על-כן עושים צורת סולמות על החלות.

יש העושים את החלות בדמות ציפורים, לרמוז שישפיע ה' עלינו רחמים, ככתוב (ישעיה ל"א 5), "כצפורים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלים, ננו והציל פסחו והס-ליט".

יש העושים חלות עגולות ומקפזות זרים ישל כקע, על שם שאומרים בתפילות ראש-השנה, "ובכן לך הכל יכתירו".

ביום ראשון של ראש-השנה אחר תפילת מנחה, הולכים לים או לנהר, שיש בהם דגים לאמירת, "תשיר". פעם החליכה לנהר הוא עפ"י הסוכא במדרש נתחאמ: כשהלך אברהם אבינו לקבור את יצחק בנו, בא לקראתו השמן ויצר לפניו נהר גדול עד שהגיעו המים עד צוארו. אמר אברהם: הושיע ה' כי באו מים עד נפשי! אז אני או יצחק בני מוכע, על ידי מי יתייחד שמך? אמר אברהם: חידך ידך ותייחד שמי. מיד נער הקב"ה בנהר וניצול. ומכיון שהגנו במקשים בראש-השנה, שהקב"ה יזכור לנו את עקירת יצחק, הגנו הולכים לים, לנהר, המזכיר את העקירה.

ומרוע לנהר שיש בו דגים?

(א) לזכור שאנו משולים לרגים הנאחזים במצורה פתאום, כי כר אנו נאחזים במצורת הדין והמסור, ומתור כר נהרהר בתשובה.

(ב) שלא תשלוש בנו עין הרע כרגים, ונפרה ונרבה כרגים.

(ג) מה רגים אין להם נבות עיניים, ועיניהם מקוהות תמיד, כר תהא עין של מעלה מקוהה עלינו תמיד לטובה.

— המכון ההיסטורי

היהודי מוארשה פיר-סט זה עתה ספר גדול בסידרה "דפים של היסטוריה יהודית", המוקדש לתנועת ההתנגדות של היהודים בבאליסטוס. לרגל יום השנה ה-27 למרד גיטו ביאליסטוק. המדד נערך ב-16 באוגוסט 1943 ונמשך עד ל-30 באוגוסט.

— בירושלים נחשף קסט מחומת נחמיה המכונה בתיאור בניית החומה בשם "החומה הרוחבה" שבה נחמיה 522 יום לשמירת ירו-שלים.

— בית העלמין ה"יהודי העתיק ביותר באירופה הוא בית

עולם ומלואו

הקברות בוורמיוז (גרמניה) הוקם לפני שנת 1100 ונבנה ב-1961. בין המצבות והעתיקות יש לציין את אלה של יעקב הבור, נפטר ב-1077, הרב יעקב מולין (המהר"ל), נפטר ב-1427, בעל "ספר המינוחים" וקבויו של ר' מאיר מרוסני-בורג (מהר"ם), המנהיג הרוחני של יהודי אשכנז, בעל הקנינה המפורסמת, "עולא, שרופה באש", נפטר בכלל בשנת 1293 ונפחתו נמסרה לקבורה לאחר 13 שנה (1306).

— עיריט ומחזות מאבדות גולדפדן, גאו-לת ירושתו העברית של אבי התיאטרון הי-הודי, יצא לאור בישראל. תקליט מקורי הוציאה ישיבת "נחל יצחק" שבמושב נחלים (ישראל), בו משולבים שירים שונים לזמר בשבחות ומזמורים "יש-ואל עם קדושים קומו לעבודת הבורא" וכו', ניגונים ותפילות... יציר-תו המפורסמת ביותר של הלפולוץ נימשה

כה אור וזוטוסטרא, הופיע בתרגום עברי. התאחדות עולי רומניה בישראל הוציאה לאור את ספרו של אמיל סקולץ "שירי עם היהודים מרומניה".

— דואר הגוניה הוציא סירת בולים עם ציורים מהמסיואן לאי מונות בבופשט. בין הבולים, שניים של נר שאים יוואריים — "סוס" מספר את חלומות "ושמשו ודלילה".

קראו את החומר העברי